

הלכות קריאת שמע פרק א (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום השיעור — הלכות קריאת שמע, ספר אהבה (רמב"ם)

הקדמת ספר אהבה

דברי הרמב"ם: ספר אהבה כולל את המצוות שהן תדירות — קריאת שמע, תפילה, תפילין, ברכות, ציצית ומילה — "כדי לאהוב את המקום ולזכרו תמיד". הפסוק: "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי".

פשוט: ספר אהבה עוסק במצוות היומיומיות ששומרות על קשר מתמיד של היהודי עם הקב"ה, ובכך מתבטאת אהבת ה'.

חידושים והסברות:

(1) הקשר לסוף ספר המדע — "שוגה בה תמיד": הרמב"ם אמר בסוף הלכות ספר המדע שהסימן לאהבת ה' הוא "שוגה בה תמיד" — שהאדם עסוק תמיד בהקב"ה, כמו מי שאוהב אישה חושב עליה תמיד. מי שאומר "אני אוהב את ה'" אבל 23 שעות ביום חושב על כסף — זה לפי הרמב"ם אינו אהבה, אלא רק רצון רחוק.

(2) שני מהלכים באהבה — "מלמעלה למטה" ו"מלמטה למעלה": ר' יצחק מעלה ששני דרכים: (א) מי שיש לו כבר אהבת ה', עבורו קריאת שמע ותפילה הם ביטוי לאהבתו ("שוגה בה תמיד"). (ב) לרוב האנשים הדרך השנייה קלה יותר — על ידי שאומרים קריאת שמע פעמיים ביום, נזכרים ומגיעים לאהבה. זוהי "אהבה ילדותית" במובן שמשמשים במנגנון להגיע לאהבה, אבל זה טוב מאוד. הוא משווה זאת לדרך החסידית בנישואין — לא "נופלים באהבה" תחילה, אלא פוגשים אישה מתאימה, משקיעים, "שוגים" בה תמיד, ובכך מגיעה אהבה.

(3) הפסוק "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי": הרמב"ם מביא פסוק זה מתהלים (קיט) על ספר אהבה. שני פשטים: (א) "מה אהבתי" הוא לשון שאלה — כמה אהבתי? תשובה: "כל היום היא שיחתי". (ב) ההוכחה לאהבה היא שעסוק בה כל היום — ממש "שוגה בה תמיד".

(4) חידוש הרב רבינוביץ — תדירות אינה רק כלל סדר, אלא מעלה עצמית: אפשר לומר שני פשטים למה הרמב"ם מתחיל במצוות תדירות (כמו השולחן ערוך גם כן): (א) פשוט "תדיר קודם" — כלל הלכתי, מה שיותר שימושי צריך לדעת קודם. (ב) עמוק יותר (הרב רבינוביץ): המעלה של תדירות אינה רק קדימה מעשית, אלא עצם התמידות היא ענין אהבת ה'. מצווה שעושים פעם בשנה (כמו פסח) אין לה אותו אופי של אהבה כמו מצווה שעושים תמיד. התמידות עצמה מביאה לאהבת ה' או מבטאת אותה.

(5) מילה בספר אהבה — למה? מילה עושים רק פעם אחת בחיים, אבל הרמב"ם מונה אותה בין מצוות התדירות כי היא תמיד אות בבשרנו. כל זמן שאדם נושא את ברית המילה עליו, היא מזכירה לו את הקב"ה — אפילו כשאין לו תפילין, ציצית וכדומה. המדרש מובא שדוד המלך בבית המרחץ, כשלא היה לו כלום, אמר "יש לי את המילה". אבל מילה היא האחרונה בספר אהבה כי היא הכי פחות תדירה במובן של עשייה אקטיבית.

סדר ההלכות בספר אהבה

הסדר הוא: (1) קריאת שמע, (2) תפילה וברכת כהנים, (3) תפילין ומזוזה וספר תורה, (4) ציצית, (5) ברכות, (6) מילה.

חידושים:

(6) הסדר הולך לפי תדירות: קריאת שמע היא פעמיים ביום — הכי תדירה. תפילה מדאורייתא היא פעם ביום (שלוש פעמים הוא דרבנן). תפילין היא מצוות קיום — יש מצווה כשמניחים, אבל החיוב אינו חזק כמו קריאת שמע. ציצית היא גם קיומית — אם לא הולכים עם ארבע כנפות אין עוברים, רק מבטלים מצוות קיום. משא"כ קריאת שמע — אם מבטלים יום אחד, מבטלים חיוב מצווה.

(7) לקריאת שמע יש זמן מדאורייתא, לתפילה אין: הזמן של קריאת שמע הוא מדאורייתא ("בשכבך ובקומך"), משא"כ זמן תפילה הוא דרבנן. זה נותן לקריאת שמע מעלה של תדירות עם חיוב חזק יותר.

[דיגרסיה: ששת הזכירות והרמב"ם]

(8) הרמב"ם לא מונה את "ששת הזכירות" כמצוות נפרדות: ששת הזכירות (מספר חרדים) — כמו זכר יציאת מצרים, זכר מעשה מרים — אינן נמנות כך אצל הרמב"ם. הרמב"ן עושה זכר יציאת מצרים למצווה נפרדת, אבל הרמב"ם לא מביא זאת בשם "זכירות". גם לגבי מרים — הרמב"ן אומר שזו אזוהרה על לשון הרע, הרמב"ם מבין זאת אחרת. מסקנא: אין חובה לומר ששת הזכירות — אם לא אומרים, אין מבטלים מצווה לפי הרמב"ם. כשאומרים, זו מצווה לפי ראשונים אחרים, ואפילו לפי הרמב"ם זו מצווה של "לדעת את ה'" — להזכיר את הקב"ה.

[דיגרסיה: תלמוד תורה וקשרו לספר אהבה]

(9) למה תלמוד תורה אינו בספר אהבה? לתלמוד תורה יש גם מינימום של כל יום בוקר וערב (לפי הרמב"ם). יש לו גם קשר לקריאת שמע — "ושננתם לבניך" ו"ולמדתם אותם" לכאורה הולך על קריאת שמע, אבל לומדים שהולך על כל התורה כולה. אבל תלמוד תורה הוא ענין של ידיעה, לא אהבה — לדעת כדי שיוכלו לעשות מצוות. לכן שייך לספר המדע, לא לספר אהבה.

(10) תלמוד תורה הוא "למעלה מן הזמן": תלמוד תורה אינו מצוות עשה שהזמן גרמא — זו מצווה למעלה מן הזמן. אינה קשורה לזמן ספציפי, אף שיש מינימום של כל יום. נשים פטורות מטעם אחר (לימוד נוסף), לא כי זה זמן גרמא.

[דיגרסיה: חילוק בין מצוות תדירות (ספר אהבה) ומצוות נצחיות (ספר המדע)]

מועלה חילוק בין "תדיר" (כל יום, בסדר) ו"נצחי" (למעלה מן הזמן, תמיד). ספר החינוך מדבר על "מצוות תדירות" כמו אמונה. אבל לפי הרמב"ם, אמונה/ידיעת ה' אינה מצווה תדירה בזמן — היא מצווה למעלה מן הזמן, תמיד. כל מה שנמצא בספר המדע (כמו דעות — לא להיות בכעס, לא להיות בגאווה) הוא תמיד, לא "כל יום" אלא "כל הזמן". ספר החינוך מכובד אבל לא מקובל בנקודה זו לפי שיטת הרמב"ם.

ראיה: אם אדם ישן יומיים — ביטל קריאת שמע (תדיר), אבל לא ביטל אמונה (נצחי), כי כשמעירים אותו יאמר "כן, אני מאמין". האמין אפילו בשעת השינה, רק לא באופן אקטיבי. זה מוכיח שאמונה היא מציאות נצחית, לא מעשה יומי.

מסקנא: ספר אהבה = מצוות תדירות; ספר המדע = מצוות נצחיות.

(4) תלמודו = ללמוד מעשה ה': "תלמודו" פירושו ללמוד על הקב"ה — שכולל שני חלקים: (א) מעשה ה' במצוות (מה שציווה), (ב) מעשה ה' בבריאה (מה שברא). שניהם חלקים מ"תלמודו".

(5) "שהיא העיקר הגדול שהכל תלוי בו": הרמב"ם אומר שיחוד השם (מציאות ה' ויחודו) הוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו — כל התורה תלויה בו. זה הפעם השנייה ברמב"ם שרואים שה"עיקר גדול" האמיתי אינו כל י"ג העיקרים באופן שווה, אלא ספציפית מציאות ה' ויחודו. (הפעם הראשונה היא בהלכות תשובה, שם הוא מדבר על "עיקר גדול").

הלכה ב — סדר הפרשיות: פרשת והיה אם שמוע

דברי הרמב"ם: אחר פרשת שמע באה פרשת והיה אם שמוע, כי שם יש "ציווי על שאר המצוות כולן".

פשט: הפרשה השנייה של קריאת שמע עוסקת בקבלת עול מצוות — כל המצוות מלבד יחוד השם, אהבתו ותלמודו שכבר בפרשת שמע.

חידושים והסברות:

(1) קושיה — איפה כתוב בוהיה אם שמוע "שאר המצוות"? בפרשת והיה אם שמוע כתוב בעיקר שכר ועונש, לא ספירה ספציפית של מצוות. הפסוק היחיד שמדבר על מצוות הוא "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי אשר אנכי מצוה אתכם היום" — זה רק המילה "מצוותי" באופן כללי.

(2) תרגום הרמב"ם למשנה: המשנה (ברכות פ"ב) אומרת: פרשת שמע היא "קבלת עול מלכות שמים" ויהיה אם שמוע היא "קבלת עול מצוות". הרמב"ם מתרגם: קבלת עול מלכות שמים = יחוד השם (מצווה אחת), וקבלת עול מצוות = ציווי על שאר תרי"ג מצוות. זו דוגמה בולטת איך הרמב"ם מתרגם משנה במסגרת שלו.

(3) למה הרמב"ם לא מזכיר שכר ועונש? היינו חושבים שהנושא העיקרי של והיה אם שמוע הוא שכר ועונש. אבל לא המשנה ולא הרמב"ם מונים זאת. תירוץ אפשרי: השכר ועונש בוהיה אם שמוע הוא רק שכר בעולם הזה (כמו שהרמב"ם אומר בסוף פרק מ"ד), שאינו השכר ועונש העיקרי. לפי זה אפשר לומר: שכר פרשת שמע הוא עולם הבא (השגת היחידות), ושכר פרשת והיה אם שמוע הוא חיי עולם הזה — שהרמב"ם מחשיב "מחשב לאוולת" (לא השכר האמיתי).

(4) הרמב"ם מחזיק במשנה, לא בשיטתו עצמו: כשהרמב"ם היה הולך לגמרי עם עצמו, היה יכול לומר שבפרשת שמע יש גם עיקרים של נבואה (כי תורה היא נבואה), ויסודות אחרים. אבל הוא רוצה כאן רק לתרגם את הקטגוריות של המשנה של "עול מלכות שמים" ו"עול מצוות".

הלכה ב (המשך) — פרשת ציצית

דברי הרמב"ם: "ואחר כך פרשת ציצית, שגם היא יש בה ציווי על זכירת כל המצוות". ומכיוון שמצוות ציצית אינה נוהגת בלילה, נשאלת השאלה למה אומרים אותה בלילה? עונה הרמב"ם: "מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים, ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה, שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך".

פשט: פרשת ציצית נאמרת בקריאת שמע כי היא מזכירה את כל המצוות. בלילה, כשציצית עצמה אינה נוהגת, אומרים אותה בגלל שהיא מזכירה יציאת מצרים.

חידושים והסברות:

(1) המבנה של סברת הרמב"ם: הרמב"ם אומר: (א) קוראים פרשת ציצית כי היא מזכירה כל המצוות; (ב) ציצית עצמה (הלבישה) מזכירה את כל המצוות באופן אקטיבי — רואים אותה וזוכרים; (ג) אבל הקריאה של הפרשה מזכירה גם את כל המצוות, אפילו בלי ללבוש ציצית. כלומר: הקריאה של פרשת ציצית יש לה מעלה עצמאית של זכירת כל המצוות, אפילו יותר מהלבישה של ציצית עצמה.

פרק א, הלכה א — "פעמים בכל יום קורין קריאת שמע"

דברי הרמב"ם: "פעמים בכל יום קורין קריאת שמע, בערב ובבקר, שנאמר ובשכבך ובקומך".

פשט: קוראים קריאת שמע פעמיים ביום — בלילה וביום — מבוסס על הפסוק "ובשכבך ובקומך".

חידושים והסברות:

(1) "ובשכבך ובקומך" — פשט לעומת דרש: הפשט הפשוט של הפסוק הוא פיוטי: תאהב תמיד את ה' — כשאתה הולך, כשאתה בא, כשאתה בבית, כשאתה בחוץ, כשאתה שוכב, כשאתה ער. חז"ל אבל הכניסו זאת לשני זמנים ספציפיים. זו אינה סתירה — על ידי קיום שני הזמנים מקיימים את אותה רעיון נצחי יפה.

(2) "בשכבך" — לא שינה, אלא עונת שכיבה: הכלי יקר מובא: שכיבה פירושה לא שינה, אלא מנוחת הגוף. אפילו בית שמאי מודה שצריך לקרוא קריאת שמע בלילה וביום — המחלוקת שלו עם בית הלל היא רק האם צריך לעשות זאת בתנוחה שוכבת/עומדת, לא אם זה תלוי בזמן. הרמב"ם מביא את הלשון לפי בית הלל — "בשעה שבני אדם שוכבים".

(3) קריאת שמע תלויה באנשים, לא בשמש: קריאת שמע אינה ברכה על השמש שעולה — היא תלויה במצב של אנשים (שוכבים/עומדים). אלו שני "states of mind": כשאנשים פעילים יזכירו את ה', וכשהם נחים גם יזכירו. זה סוג אחר של "זמן גרמא" משבת (שתלוי בשמש/שבוע).

(4) האמרי נועם — מדאורייתא כשקם מאוחר: לפי הפשט של "ובקומך" — כשאתה קם — מדאורייתא צריך לקרוא קריאת שמע מיד כשקם, אפילו מאוחר. מדרבנן אולי כבר עבר הזמן, אבל מדאורייתא הולך לפי קימת האדם.

(5) למה הרמב"ם מתחיל ב"פעמים בכל יום"? הרמב"ם לא אומר "מצוות עשה לקרוא קריאת שמע, ומה זמנה" — הוא מתחיל מיד עם "פעמים בכל יום". זה מראה שהנקודה העיקרית של קריאת שמע היא התדירות — העקביות, פעמיים ביום — שמתאים לענין ספר אהבה.

הלכה א (המשך) — "ומה הוא קורא? שלש פרשיות אלו... ומקדימין לקרות פרשת שמע"

דברי הרמב"ם: "ומה הוא קורא? שלש פרשיות אלו... ומקדימין לקרות פרשת שמע מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמודו, שהיא העיקר הגדול שהכל תלוי בו".

פשט: קוראים שלוש פרשיות. מתחילים בשמע כי שם נמצא יחוד ה', אהבתו ותלמודו.

חידושים והסברות:

(1) הרמב"ם מסתמך על סדר ידוע: הרמב"ם לא מפרט אילו פרשיות הן (לא אומר "פרשת ציצית" או "פרשת והיה אם שמוע" במפורש). ב"ויאמר" לא אומר כלום — הוא מניח שהלומד יודע כבר מהי קריאת שמע. אפילו בסידור של הרמב"ם עצמו זה לא כתוב מפורש.

(2) שלושה ענינים בפרשת שמע — יחוד, אהבה, תלמוד: הרמב"ם מונה שלושה ענינים בפרשת שמע:

- יחוד השם — "ה' אלקינו ה' אחד" — יש בורא אחד

- אהבתו — "ואהבת את ה' אלקיך" — יש קשר בין הקב"ה לאדם

- תלמודו — "ושננתם לבניך" — ללמוד על הקב"ה

(3) שלושה שלבים של אותו דבר: שלושת הענינים הם שלושה שלבים של תהליך אחד: יחוד ה' הוא עצם המציאות (יש אלוקים); אהבה היא הקשר שבונים על ידי לימוד; תלמוד הוא הדרך המעשית איך משיגים זאת. או: מציאות ← אהבה ← תלמוד.

(2) המבנה הלוגי של הרמב"ם — דיאלוג "בית המדרש": אפשר לדמיין: חכם אומר "נשמיט ציצית בלילה, כי ציצית אינה נוהגת בלילה". עונים: "נשאיר אותה, כי יש עוד מעלה — זכרון יציאת מצרים". כלומר: יציאת מצרים אינה הטעם העיקרי למה אומרים ציצית, אלא מעלה נוספת שעונה למה לא להשמיט אותה בלילה.

(3) הרמב"ם מוסיף שלב שלא כתוב במשנה: במשנה כתוב רק: (א) ציצית באה אחרונה כי אינה נוהגת בלילה; (ב) אומרים אותה בלילה בגלל יציאת מצרים. הרמב"ם מוסיף שהטעם העיקרי למה ציצית בכלל בקריאת שמע הוא בגלל "זכירת כל המצוות" — זה לא כתוב במשנה.

(4) [חידוש גדול] הרמב"ם סובר לכאורה שזכירת יציאת מצרים ביום ובלילה אינה מצווה נפרדת מתרי"ג. ראיות:

- הרמב"ם לא מונה במנין המצוות מצווה נוספת של "למען תזכור את יום צאתך".

- הוא לא מביא את הדרשה של הגמרא ש"כל ימי חיך" הוא "לרבות הלילות". אם זו הייתה מצווה ממש, היה צריך להביא את המקור ואת הריבוי.

- הוא משתמש בנוסח "מצוה להזכיר" — שיכול לומר "דבר טוב" (כדאי), לא דווקא חיוב מתרי"ג מצוות.

- הפסוק "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך" (דברים ט"ו) כתוב בפשטות על פסח — על "לא תשחט על חמץ", על עשיית יום טוב פסח ואכילת מצה. ללמוד מזה מצווה של זכירת יציאת מצרים יומית הוא "רחוק מאוד מהפשט הפשוט".

(5) חילוק בין "למען תזכרו" (ציצית) ו"למען תזכור" (דברים): הפסוק בפרשת ציצית "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי" הולך על זכירת כל המצוות. הפסוק בדברים "למען תזכור את יום צאתך" הולך על פסח. אלו שני ענינים שונים.

(6) אם זו אינה מצווה נפרדת, מהי שיטת הרמב"ם? הרמב"ם סובר שיציאת מצרים היא "מעלה" שמוסיפים לקריאת שמע — כי רואים שהתורה רוצה שנזכור באופן קבוע. זה דבר יפה, אבל לא חיוב בפני עצמו.

** (7) נפקא מינה מע

שית לפסח: ** כשלומדים על זכירת יציאת מצרים לפסח, יש שיחה באחרונים מהו החילוק בין הזכירה היומית לבין הזכירה המיוחדת של ליל פסח. לפי שיטת הרמב"ם החילוק פשוט: ליל פסח היא מצווה ממש, והזכירה היומית היא רק מעלה בקריאת שמע.

(8) הצעה שהרמב"ם היה יכול לומר (אבל לא אומר): שיציאת מצרים מזכירה בעצמה את כל המצוות (כי כל המצוות הן זכר ליציאת מצרים — "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם" כתוב הרבה מאוד). אבל הרמב"ם לא הולך בכיוון הזה.

(9) פרשת ציצית היא פרשה קטנה "עצמאית": מצביעים שקשה למצוא פרשה קטנה שהיא מצווה שלמה עם יציאת מצרים, קצרה מספיק. החכמים לא רוצים להוציא קטע פסוק ללא הקשר, רוצים פרשה שלמה. פרשת ציצית היא פרשה קטנה ועצמאית כזו.

הלכה ב (סיום) — "קריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה, היא הנקראת קריאת שמע"

דברי הרמב"ם: "קריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה, היא הנקראת קריאת שמע".

פשט: כשאומרים "קריאת שמע" הכוונה תמיד לכל שלוש הפרשיות ביחד. הסדר חשוב — ייחוד השם (שמע) ראשון, אחר כך קבלת עול מצוות (והיה אם שמוע), אחר כך ציצית (ויאמר).

חידוש: מצוין שאולי מאוחר יותר הרמב"ם יסביר מה קורה כשלא שומרים על הסדר.

הלכה ד — ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

דברי הרמב"ם: "הקורא קריאת שמע, כשגומר פסוק ראשון, אומר בלחש 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', וחוזר וקורא כדרכו — 'ואהבת את ה' אלקיך' עד סופה".

פשט: אחרי הפסוק הראשון של שמע אומרים בלחש "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ואחר כך ממשיכים עם "ואהבת". זה אינו חלק מהמצווה מדאורייתא, אלא מנהג.

חידושים והסברות:

(1) "ברוך שם כבוד מלכותו" אינו פסוק: זה לא כתוב בתנ"ך כפסוק. המילים "שם", "כבוד", "מלכותו" כתובות כל אחת בנפרד, אבל הלשון השלם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" אינו פסוק — זה "מאמר" מדברי חז"ל.

(2) למה זה לא כל תוסיף? מוסיפים משהו לעצם מצוות קריאת שמע — למה זה לא כל תוסיף? התשובה: לפי הרמב"ם זה לא חלק מהמצווה, אלא מנהג. ואנשי יריחו אכן לא אמרו זאת — שמשמעוטי שזה לא מעכב.

(3) המסורת מיעקב אבינו: הרמב"ם מביא: "מסורת היא בידינו" — כשיעקב אבינו אסף את בניו במצרים בשעת מיתתו (פרשת ויחי), ציווה אותם על ייחוד השם ועל דרך ה' אשר הלך בה אברהם ויצחק. הוא שאל אותם: "בני, שמא יש בככם פסולת, מי שאינו עומד עמי בייחוד אדון כל העולם?" — אולי יש ביניכם מי שלא מאמין בייחוד ה'?

(4) מקבילה למשה רבינו: הרמב"ם משווה את שאלת יעקב לדברי משה רבינו בדברים: "פן יש בככם איש או אשה" — שניהם, לפני מותם, שואלים אם יש מי שצריך חיזוק באמונה.

(5) "שמע ישראל" — הפשט הישן: "ענו כולם ואמרו לו: שמע ישראל, ה' אלקינו ה' אחד" — כל שנים עשר השבטים ענו ליעקב (שנקרא "ישראל"): "שמע מאיתנו, אבינו ישראל — ה' אלקינו ה' אחד!" לפי פשט זה "שמע ישראל" לא פונה לכלל ישראל (כמו פשט משה רבינו), אלא לישראל היחיד — יעקב אבינו. זוהי מסורת עתיקה יותר מהיכן מגיע הלשון "שמע ישראל".

(6) תשובת יעקב: "פתח הזקן ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" — יעקב הודה לקב"ה שכל בניו נשארו נאמנים. מוצע גם שאולי השבטים אמרו את השם המפורש, ויעקב ענה "ברוך שם כבוד מלכותו" — כמו שהכהנים והעם עונים כשהכהן הגדול אומר את השם המפורש במקדש. כלומר, "ברוך שם" אינה תשובה "חלשה" — זו כיבוד שם ה'.

(7) לשון הרמב"ם: "לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח ששיבחו בו ישראל הזקן אחר פסוק זה": הרמב"ם קורא לזה מנהג, לא תקנה. והוא קורא ליעקב "ישראל הזקן" — "ישראל הזקן" או "הסבא ישראל".

(8) למה בלחש — שתיקת הרמב"ם: הכסף משנה מעיר שהרמב"ם לא אומר למה אומרים זאת בלחש. כולם יודעים את המעשה עם המלאכים (ש"ברוך שם" הוא שבח של מלאכים, ואומרים אותו בלחש כי "גנבנו" אותו מהם), אבל הרמב"ם לא מביא זאת. הטעם של הרמב"ם ללחש הוא פשוט: זה לא חלק מהפסוקים — זה מימרא נוספת, לא פסוק, לכן אומרים אותה בלחש יותר.

(9) "ביצוע" מעניין של המעמד: כל פעם שאומרים קריאת שמע, "מבצעים" את מעמד מיתת יעקב: כל הקהל צועק "שמע ישראל" בקול רם — כמו שנים עשר השבטים — ואחר כך אומרים בלחש "ברוך שם כבוד מלכותו" — כמו שהזקן, החלש יעקב אבינו ענה בקול שקט. זה טמון בלשון "ישראל סבא" — הישראל הזקן עונה בשקט.

(10) מהי המשמעות "ברוך שם כבוד מלכותו"? אחרי אמירת "ה' אלקינו ה' אחד" — כבר הצהרנו על ייחוד ה' — מתאים לומר שבח: ש"שם כבוד מלכותו" יהיה "ברוך" — "רמה נוספת" — לעולם ועד. כמו במקדש, כשמזכירים את השם, מתאים לענות בשבח.

(2) עזרא ובית דינו = אנשי כנסת הגדולה: הרמב"ם קורא להם כאן "עזרא ובית דינו", אבל במקומות אחרים הם נקראים "אנשי כנסת הגדולה". הרמב"ם יסביר על כך בתחילת הלכות תפילה.

(3) "מטבע" — מה פירוש הלשון? נדון מה פירוש "מטבע שטבעו חכמים":

- **משל של מטבע/כסף:** כמו שממשלה מטביעה מטבעות ואף אחד לא רשאי לעשות משלו, כך חכמים "הטביעו" את הברכות ואף אחד לא רשאי לעשות משלו. ברכות שייכות לבית דין כמו שמטבע שייך לממשלה.

- **לשון חותם/טביעה:** "מטבע" בא מ"טבע" במובן של הטבעה/חריטה (כמו טבעת שיש לה חותם). חז"ל "חקקו" — חרתו — את הנוסח, וזה קבוע.

- **לא "טבע" במובן של "טבע":** הלשון "טבע" במובן של טבע הוא חידוש מאוחר יותר של ראשונים. אצל חז"ל "טבע" פירושו הטבעה/טבילה (כמו "טביעה בים סוף").

(4) מה פירוש "משנה ממטבע" — שתי פרשנויות:

(1) אסור לשנות את הפתיחה בברוך/חתימה בברוך — זה המינימום.
 (2) הרמב"ם סובר לכאורה ש"משנה ממטבע" פירושו שצריך לומר **בדיוק את כל הנוסח** כמו שתוקן — כל מילה מדויקת. כלומר, אסור להשמיט חלקים מברכה (למשל "ובנה אותה בנין עולם" בבונה ירושלים), לא רק הפתיחה/חתימה.

(5) פיוטים — שאלה רלוונטיות: הרמב"ם סובר (בתשובות) שפיוטים שמוסיפים בברכות — אף שזה לא מומלץ, אבל מכיוון שהם בענין הברכה, אי אפשר לומר שזה ממש אסור. אבל זה שונה משינוי המטבע עצמו.

(6) נוסח — איזה נוסח "נכון"? מה שכתוב בסידור שלנו לא אומר עדיין "הליכותיהם של ישראל" — יכול להיות שלרמב"ם היה נוסח אחר. אבל מה שהנוסח, צריך לומר אותו בדיוק.

הלכה (המשך) — אמת ויציב בשחרית, אמת ואמונה בערבית

דברי הרמב"ם: "וכל שאינו אומר אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית — לא יצא ידי חובתו".

פשט: מי שלא אומר את הנוסח הנכון — אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית — לא יצא.

חידושים והסברות:

(1) המקור: זה לשון מהגמרא (אמר רבא). הרמב"ם מביא זאת אחרי שהסביר את הכלל של משנה מטבע — סגנון שהרמב"ם עושה הרבה פעמים, להביא גמרא ספציפית אחרי הכלל, ולא תמיד ברור מה הוא רוצה בזה.

(2) פשט הרב רבינוביץ (יד פשוטה): הרמב"ם מתכוון שזו עוד דוגמה ל"משנה מטבע שטבעו חכמים". כלומר: אם מישהו אומר "אמת ואמונה" בשחרית במקום "אמת ויציב", או להיפך — אף שזה פירושו בערך אותו דבר — לא יצא, כי שינה את המטבע. הרמב"ם מביא גם בתשובה שזה כך. זה מוכיח שהרמב"ם סובר שכל מילה מדויקת — אסור לשנות אפילו לשונות דומים.

(3) "לא יצא ידי חובתו" — חובה של מה? נדון:

(1) הוא לא יצא חובת ברכות קריאת שמע — כלומר לא קיים קריאת שמע כתקנת חכמים (עם ברכות).

(2) הוא לא יצא מצוות דאורייתא של קריאת שמע — כי קריאת שמע באה עם ברכות, ובלי ברכות נכונות זו לא קריאת שמע כתיקונה.

- הפשט הפשוט הוא שהוא צריך לחזור ולומר את הנוסח הנכון.

הלכה (המשך) — אם הקדים ברכה שנייה לראשונה

הלכה ה — ברכות קריאת שמע

דברי הרמב"ם: "כשהקורא קורא קריאת שמע, מברך לפניו ולאחריה. ביום מברך שתיים לפניו ואחת לאחריה. ובלילה מברך שתיים לפניו ושתיים לאחריה".

פשט: מדרבנן אומרים ברכות סביב קריאת שמע. ביום: שתיים לפניו (יוצר אור; אהבת עולם) ואחת אחריה (אמת ויציב — גאל ישראל). לילה: שתיים לפניו (מעריב ערבים; אהבת עולם) ושתיים אחריה (אמת ואמונה; השכיבנו).

חידושים: הרמב"ם מדגיש שהברכות הן לא ברכת המצוות (לא אומרים "אשר קדשנו... לקרוא את שמע"), אלא ברכות השבח — לשבח את הקב"ה. הן תוספת דרבנן למצווה, לא חלק מעצם המצווה.

הלכה ט — סדר הברכות של קריאת שמע: שחרית וערבית

דברי הרמב"ם: ביום — ברכה ראשונה שלפניה: יוצר אור, חותם ביוצר המאורות. שנייה: אהבת עולם, חותם בהבחר בעמו ישראל באהבה. לאחריה: אמת ויציב, חותם בגאל ישראל. בערב — ברכה ראשונה: מעריב ערבים. שנייה: אהבת עולם. לאחריה: אמת ואמונה, והשכיבנו.

פשט: הרמב"ם מונה את כל שבע הברכות — שתיים לפני קריאת שמע ואחת אחריה בשחרית, שתיים לפני ושתיים אחריה בערבית.

חידושים והסברות:

(1) "ברוך ה' לעולם" אינה ברכה של קריאת שמע: המנהג לומר "ברוך ה' לעולם אמן ואמן" בלילה אינו חלק מברכות קריאת שמע — זו ברכה נוספת שהוכנסה, נאמרת לפני שמונה עשרה, אבל לא נכנסת לחשבון של ברכות קריאת שמע.

(2) הרמב"ם מביא רק את "הכותרות" של הברכות, לא את הנוסח המלא: הנוסח המלא יהיה בנוסח התפילה בסוף הספר. כאן רק כדי שידעו על מה מדברים.

(3) כלל של פותח בברוך וחותם בברוך: רק הברכה הראשונה של כל סט (יוצר אור בשחרית, מעריב ערבים בערבית) מתחילה ב"ברוך". הברכה השנייה (אהבת עולם) לא מתחילה בברוך, אלא נחתמת בברוך — כי לפי הכלל (שהרמב"ם יביא מאוחר יותר בהלכות ברכות), כששתי ברכות נאמרות ברצף, השנייה לא מתחילה בברוך. אפילו קריאת שמע שבאה בין הברכות אינה הפסק לגבי כלל זה, לכן גם אמת ויציב/אמת ואמונה (ברכה שלאחריה) לא מתחילה בברוך.

הלכה י — מטבע שטבעו חכמים

דברי הרמב"ם: "ברכות אלו עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל, עזרא ובית דינו תקנום. ואין אדם רשאי לפחות מהן ולא להוסיף עליהן. מקום שהתקינו לחתום בברוך אינו רשאי שלא לחתום, ומקום שהתקינו שלא לחתום אינו רשאי לחתום. מקום שהתקינו שלא לפתוח בברוך אינו רשאי לפתוח, ומקום שהתקינו לפתוח אינו רשאי שלא לפתוח. כלל של דבר, כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות — לא יצא ידי חובתו, וחוזר ומברך כמטבע שטבעו חכמים".

פשט: עזרא ובית דינו (אנשי כנסת הגדולה) תיקנו את כל הברכות. אסור להוסיף, לגרוע או לשנות את הפתיחה/חתימה. מי שמשנה מהמטבע לא יצא וצריך לחזור.

חידושים והסברות:

(1) "ערוכות בפי כל ישראל" — למה הרמב"ם מזכיר זאת: אולי לכן הרמב"ם לא כתב קודם את הנוסח המלא — כי כל היהודים יודעים כבר את הברכות, הן "ערוכות בפי כל ישראל".

(2) אחרי עלות השחר — רק אנוסים: הרמב"ם אומר: **"**הקורא קריאת שמע של ערבית אחר שעלה עמוד**

השחר, אפילו אם קרא קודם הנץ החמה — לא יצא ידי חובתו, אלא אם כן היה אנוס, כגון שכור וחולה וכיוצא בהם"**. זה חידוש — שלאנוסים הזמן הולך עד הנץ החמה, כי עד הנץ החמה זה עדיין "קצת לילה". מכיוון שקריאת שמע היא דאורייתא, מאפשרים לתפוס כל עוד זה עדיין קצת לילה.

(3) אנוס לא אומר השכיבנו: הרמב"ם אומר שהאנוס שקורא אחרי עלות השחר אינו קורא ברכת השכיבנו. הטעם: "השכיבנו" היא ברכה/תפילה על שכיבת אנשים — מבקשים מהקב"ה שישמור כשאנשים ישנים. זה לא מתאים ביום. מחולק: "ובשכבך" (הפסוק) מגדיר את זמן קריאת שמע — זה כן, כי זה עדיין זמן שכיבה. אבל "השכיבנו" (נוסח הברכה) מדבר על כשהולכים לישון — זה לא מתאים יותר.

(4) חידוש רבינו יונה: הכסף משנה מביא שרבינו יונה אמר שאפשר כן לומר את הברכה, רק לומר "השכימנו" במקום "השכיבנו" — כדי להימנע מבעיית הלשון. מצוין ש"רבינו יונה היה איש צדיק" (הערה על גדולתו).

זמן קריאת שמע של שחרית

דברי הרמב"ם: "ואיזהו זמנה ביום? משיכיר בין תכלת ללבן, שיכול לקרות קודם הנץ החמה כדי שיגמור לקרותה עם ברכותיה עם הנץ החמה. ושיעור זה כמו עישר שעה קודם שתעלה השמש".

פשט: הזמן לכתחילה של קריאת שמע של שחרית הוא: מתחילים כשאפשר להכיר בין תכלת ללבן, כדי לסיים קריאת שמע עם ברכותיה בהנץ החמה. השיעור הוא כשש דקות לפני זריחה.

חידושים והסברות:

(1) מה פירוש "עישר שעה": זה שש דקות (עשירית של שעה). זה שיעור הזמן שצריך להתחיל לפני הנץ החמה כדי לסיים ברכות קריאת שמע (מיוצר אור עד גאל ישראל) בהנץ החמה. מצוין שצריך לקרוא בנחת (לא מהר מדי).

(2) שלוש רמות של זמן ביום: במקביל ללילה, יש שלושה שלבים:

- **(א) לכתחילה:** לסיים קריאת שמע עם ברכותיה בהנץ החמה.

- **(ב) בדיעבד:** אחרי הנץ החמה — עד סוף שלוש שעות ביום (סוף זמן קריאת שמע).

- **(ג) בדיעבד מוקדם יותר:** מעמוד השחר — אם התחיל עוד לפני הזמן לכתחילה.

(3) שיטת הרמב"ם שאחרי הנץ החמה כבר בדיעבד: הרמב"ם סובר שהלכתחילה האמיתי הוא בהנץ החמה, וקריאה אחר כך (אפילו עד שלוש שעות) היא כבר "מי שעבר ואיחר" — בדיעבד גדול.

(4) מי שהקדים — מעמוד השחר: הרמב"ם אומר: "מי שהקדים וקרא קריאת שמע של שחרית אחר שעלה עמוד השחר, אף על פי שהשלים קודם הנץ החמה — יצא". אבל זה רק בשעת הדחק, כגון שהיה משכים לדרך — הוא צריך לקום מוקדם לצאת לדרך. זה לכתחילה למי שלא יכול לחכות — הוא מתכנן שהוא צריך לקום בשלוש, ובשלוש הוא לא יכול לקרוא קריאת שמע בזמן הנכון, אז זה לכתחילה בדיעבד.

קריאת שמע אחרי שלוש שעות — "קורא בתורה" וברכות לפני ולאחריה

דברי הרמב"ם: מי שקורא קריאת שמע אחרי הזמן (אחרי שלוש שעות) לא יצא ידי חובת קריאת שמע באונסו, אבל "הרי הוא קורא בתורה", ו"מברך לפני ולאחריה כל היום".

פשט: מי שמפספס את זמן קריאת שמע לא מקיים את מצוות קריאת שמע בעונתה, אבל בכל זאת יקרא קריאת שמע עם כל הברכות, כי יש לה מעמד של "קורא בתורה", והברכות אפשר לומר כל היום.

דברי הרמב"ם: "אם הקדים ברכה שנייה לברכה ראשונה... יצא, הואיל ואין סדר בברכות".

פשט: אם אמר את הברכה השנייה לפני הראשונה (למשל אהבה רבה לפני יוצר אור), יצא בדיעבד, כי "אין סדר בברכות" — אין סדר מעכב בברכות.

חידושים והסברות:

(1) חילוק בין שינוי הנוסח לשינוי הסדר: המשנה ברורה סובר ש"משנה מטבע" פירושו רק שינוי בנוסח של ברכה (למשל הוסיף/גרע ברוך, או שינה מילים). אבל אם רק שינה את הסדר — איזו ברכה באה ראשונה — זה לא "משנה מטבע", ויצא בדיעבד. חכמים אמנם קבעו סדר, אבל על זה לא התכוונו שיהיה מעכב.

(2) קושיה על זה: אם אומרים אהבה רבה לפני יוצר אור, לא מסתדר הכלל של פתיחה בברוך — כי אהבה רבה לא מתחילה בברוך (היא נעשתה כברכה שנייה), ואם אומרים אותה ראשונה, חסרה פתיחה בברוך. זה מוזכר אבל לא מוסבר לגמרי.

הלכה (המשך) — פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור

דברי הרמב"ם: "פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור — לא יצא. פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים — יצא, שכל הברכות הולכין אחר חתימתן".

פשט: אם מישהו התבלבל והתחיל בברכה הלא נכונה (למשל בשחרית התחיל ב"המעריב ערבים"), אבל בחתימה אמר את הנוסח הנכון — יצא. הכלל הוא: הולכים אחר החתימה של הברכה.

חידושים:

(1) פשוט הרמב"ם לגבי הגמרא: בגמרא ברכות העניין יותר מסובך — משמע שתלוי גם במה שחשב, האם עשה טעות רק בלשון אבל בכוונה היה לו את הנכון. הרמב"ם אבל עושה זאת פשוט לגמרי: הכל תלוי במה שאומרים בסוף (חתימה), בלי חילוק מה חשב. הראשונים מבינים את הסוגיא אחרת מהרמב"ם. הכסף משנה דן בזה בהרחבה.

(2) סדר הברכות — האם מעכב: סברה מועלית שהסדר של הברכות (יוצר אור לפני אהבת עולם) אולי לא מתקנת עזרא, אלא מאוחר יותר מחכמים. אולי אלו שני ענינים נפרדים שרצו לומר לפני קריאת שמע, אבל אם עושים להיפך זו לא בעיה.

(3) נפקא מינה לפותח בברוך: אם הסדר לא מעכב ומישהו אמר אהבת עולם ראשונה, אולי צריך לפתוח בברוך באהבת עולם — כי הדין של לא לפתוח בברוך באהבת עולם הוא רק כי היא סמוכה לחברתה. כשאומרים אותה ראשונה, היא לא עוד סמוכה. המגיד משנה אכן עשה נקודה זו. אבל אולי גם זה לא מעכב — כי הדין פותח בברוך הוא דין ב"המעריב ערבים" (או "יוצר אור") ספציפית, לא באיזו ברכה באה ראשונה. בכל מקרה, כל השאלה היא רק בדיעבד.

זמן קריאת שמע של ערבית

דברי הרמב"ם: "איזהו זמן קריאת שמע בלילה? מצותה משעת צאת הכוכבים עד הצות הלילה. ואם עבר או איחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר — יצא ידי חובתו. ומה שאמרו עד הצות — כדי להרחיק מן הפשיעה".

פשט: הזמן לכתחילה של קריאת שמע בלילה הוא מצאת הכוכבים עד הצות הלילה. בדיעבד — עד עלות השחר. גבול הצות הוא רק סייג כדי שאנשים לא יישנו.

חידושים והסברות:

(1) שלוש רמות של זמן בלילה: יש שלושה שלבים: (א) לכתחילה — עד הצות; (ב) בדיעבד — עד עלות השחר; (ג) בדיעבד גדול (רק לאנוסים) — עד הנץ החמה.

חידושים והסברות:

(4) שיטת הרמב"ם — חומרא וקולא:

- **חומרא:** הרמב"ם סובר שהמצווה **לכתחילה** היא לקרוא קריאת שמע **בהנץ החמה** (כמו "ותיקין"). כל דבר אחר — אפילו בתוך שלוש שעות — כבר **בדיעבד**.

- **קולא:** הרמב"ם סובר שמי שקורא אחרי הזמן (אפילו אחרי ארבע שעות) אמנם לא יצא קריאת שמע בעונתה, אבל **בכל זאת יקרא עם ברכות**, כי "כקורא בתורה" הוא דבר חיובי. שיטות אחרות אומרות שלא צריך **בכלל לקרוא** קריאת שמע אחר כך.

(5) **הרמב"ם לא סובר שלחצות יש קשר לקריאת שמע:** יש שיטות שעושות חילוק בחצות (חצי היום) לגבי קריאת שמע או ברכות קריאת שמע. הרמב"ם **לא עושה חילוק זה**. אצל הרמב"ם הזמן הוא שלוש שעות, ואחר כך "כקורא בתורה" עם ברכות **כל היום** — חצות לא משחק תפקיד.

(6) **פשט במשנה:** "הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה": המשנה באה לומר **הלכה מעשית** לציבור שקם מאוחר: **צריך לקרוא קריאת שמע עם ברכות**. "לא הפסיד" לא אומר שזה חסר ערך — להיפך, **לא הפסיד**, כי למד אחת הפרשיות החשובות ביותר בתורה (יחוד השם, ואהבת, ויראתם וכו'). לא פטור כי ישן יתר על המידה — רק מפספס את מצוות קריאת שמע **בזמנה**.

(7) **למה "כקורא בתורה" חשוב יותר מפסוקים סתם:** קריאת שמע אפילו בתורת "קורא בתורה" היא **חשובה יותר מקריאת חלקים אחרים של תורה**, כי אלו פרשיות שמכילות יחוד השם, אהבת ה', יראת ה' וכו' — כמו שהרמב"ם מנה קודם בפרק זה. לכן מתאים שיאמרו ברכות לפנייה ולאחריה גם אחרי הזמן.

בזה מסתיים הפרק.

(1) **"כקורא בתורה" אינו כלום** — זו **קטגוריה חיובית**: לשון הרמב"ם "כקורא בתורה" לא אומר שזה חסר ערך או שלא צריך לעשות זאת. להיפך — זו מדרגה משמעותית. הראיה היא ממה שהרמב"ם אומר מיד אחר כך "ומברך לפנייה ולאחריה כל היום". אם "כקורא בתורה" היה אומר שזה ממש כלום — כמו קריאת פסוק חומש סתם — לא היה ענין של ברכות "לפנייה ולאחריה". זה מראה ש"כקורא בתורה" היא קטגוריה מיוחדת שראויה לברכות.

(2) **דיוק בלשון הרמב"ם: "לא יצא ידי חובת קריאת שמע באונסו" — לא "לא יצא ידי קריאת שמע":** הרמב"ם לא אומר "לא יצא ידי קריאת שמע" סתם, אלא "לא יצא ידי חובת קריאת שמע באונסו" — כלומר, אין עוד "שם זמן" אחרי שלוש שעות. זמן קריאת שמע בעונתה עבר. אבל "מצוות קריאת שמע באופן כללי" — הקריאה של הפרשיות ביום — עדיין קיימת, בתורת "כקורא בתורה". זה חילוק בין החובה הספציפית של קריאת שמע בזמנה, לבין הענין הכללי של קריאת הפרשיות.

(3) **למה אפשר לעשות ברכות כל היום** — **ניתוח של כל ברכה:** אף אחת מהברכות אינה קשורה לזמן קריאת שמע:

- **יוצר אור (ברכה ראשונה):** מדברת על בריאת אור — אין לה שום קשר לזמן קריאת שמע; הזמן לא עובר אחר הצהריים.

- **אהבה רבה (ברכה שנייה):** מדברת על אהבת התורה — זו בעצם **ברכת התורה**, וברכת התורה אפשר לעשות מתי שרוצים. חז"ל הכניסו ברכת התורה בברכות קריאת שמע, וזה לא תלוי בזמן.

- **אמת ויציב (ברכה אחרי קריאת שמע):** מדברת על יציאת מצרים והאמת של מה שאמרנו — גם לא תלויה בזמן.

מסקנא: לברכות אין שום קשר לזמן קריאת שמע, לכן אפשר לומר אותן כל היום. רק המצווה של **קריאת קריאת שמע בעונתה** לא יוצאים בה.

תמלול מלא

פעמים ביום אומרים ברכות, שלוש פעמים ביום מתפללים, פעמיים ביום אומרים קריאת שמע. כל הדברים האלה מראים את אהבתנו לקב"ה.

טוב מאוד. נכון?

דיון: שני מהלכים באהבה — "מלמעלה למטה" ו"מלמטה למעלה" ר' יצחק:

כן, טוב מאוד. כשאתה אומר כל פעם כך, ואני אומר כל פעם, כשאנחנו אומרים זאת, אני אומר שאני סבור שזה הולך גם הפוך. אמת מה שאתה אומר, כמו שלמדנו בסוף ספר המדע, זה גם אמת שזה הפוך.

כלומר, אדם ישאל, "איך אני יכול להגיע לאהבת ה' או לידיעת ה'?" וכן הלאה. אחת העצות היא, הוא צריך להזכיר לעצמו כל הזמן, כל הזמן לזכור, להזכיר, לומר קריאת שמע, ודרך זה הוא מזכיר לעצמו. דרך זה אולי, אם אחד אומר קריאת שמע פעמיים ביום, זה עוזר לו לחשוב יותר עמוק.

כן, למדנו שיש חיוב, צריך באמת לדעת את כל... לפי הרמב"ם. ומיד כשאומרים קריאת שמע על שהוא "יחידו יתברך", שצריך להזכיר שהקב"ה הוא לבדו.

אני אומר, אני רואה כאן שני דרכים. קודם כל, זו אהבת ה', זה שוגה בה תמיד, זה דבר אחד. שנית, אולי יותר, לרוב האנשים יותר קל הדרך השני, שדרך זה מזכירים לעצמם. זו אהבה ילדותית, כשמשמשים בדרך להגיע לאהבה. לא אמרתי שזה לא טוב, להפך, זה טוב מאוד.

משל מחתונה חסידית

ואני חושב שגם הדרך שבה יש לנו חתונה, יהודים חסידים, זה גם לא פשוט שמתאהבים, כמו שקוראים בעולם הגויים, נופלים באהבה, ואחר כך יש חתונה. אלא בדיוק להפך, פוגשים אישה שהיא בסדר, נראה שהמשפחות

ספר אהבה: הקדמה והלכות קריאת שמע

הקדמה: נדבת השיעור

טוב, ברוך השם, בעזרת השם, אנחנו מתחילים בשמחה גדולה את הספר השני של הרמב"ם, ספר אהבה. הדבר הראשון הוא, חשוב לציין, אם אין קמח אין תורה, יש ברוך השם נדבן. השיעור של היום נתרם על ידי חברנו החשוב, הנשיא הידוע של מכון כרם תורה וחכמה, תומך התורה ואוהב התורה הידוע, הרב ר' יואל ורצברגר, שהוא עצמו יהודי שאוהב ללמוד ולומד כל יום כמה שעות, ואוהב לתמוך. כשהוא רואה שיעור מעניין, תלמיד חכם מעניין, ספר מעניין, הדבר חם ללבו. ידיד טוב, יישר כוח על הנדבה, וממנו ילמדו וכן יעשו.

קשר לסוף ספר המדע: "שוגה בה תמיד"

בסוף הלכות ספר המדע אמר לנו הרמב"ם את הסוד: איך יודעים אם אדם אוהב את הקב"ה? אם הוא עסוק תמיד עם הקב"ה, "שוגה בה תמיד". כמו שאדם אוהב מאוד אישה, איך יודעים שהוא אוהב מאוד אישה? הוא עסוק תמיד איתה, הוא חושב תמיד עליה, הוא עסוק תמיד איתה.

אז אם אחד אומר, "אני אוהב את הקב"ה, אבל עשרים ושלוש שעות ביום אני חושב על כסף. מה אעשה? אני צריך להרוויח כסף, אבל באמת אני אוהב מאוד את הקב"ה." לפי הרמב"ם, זה לא נקרא אהבה. זה אומר שהיית רוצה, זה אומר אולי איזה רצון, איזה רצון רחוק. אהבה פירושה שאתה עסוק תמיד עם הקב"ה.

מצוות התדירות בספר אהבה

וזה ספר אהבה. ספר אהבה עוסק בעבודת השם היומיומית שלנו דרך קריאת שמע, תפילה, דברים שכל יום, שאנחנו עסוקים עם הקב"ה כל יום. מאה

בתמיד. מה שהוא כל יום, זה יותר שימושי, צריך לדעת את זה כל יום, אז תדיר קודם.

אבל הוא אומר שאפשר לומר יותר עמוק. תדיר קודם בפשט, כי כל הנושא של אהבת ה' ולזכור את ה' הוא תמיד. דרך זה כל העניין, שיהיה כל הזמן. מצוה שעושים פעם בשנה פסח, העניין הוא לא שזה פשוט שבא יותר זמן. למצוות יש מעלה עצמית מסוימת, לא רק שהן תמיד, שצריך לדעת כל הזמן, אלא זה ממש דבר שאהבת ה' מתבטאת או מביאה לאהבת ה' דרך זה שעושים את זה תמיד.

אז המעלה של תמידיות היא דווקא הדבר שזה תמידיות, לא שזה פשוט זמן אחר. אוקיי. יכול להיות שבגלל זה יש בהגדה שלנו את החלק ש"סלמטה סקריאת שמע של ערבית, כל ימי חייך", שצריך להיות תדיר, לא מספיק פעם אחת. נלך נראה, נדבר על זה בפרק ה'.

סדר ההלכות בספר אהבה

אוקיי, את זה נדלג אני חושב את ההלכות, את המצוות כבר למדנו בהקדמה שלהן עם כל הדברים. אני חושב שהרמב"ם כתב סימנים על כל ספר, אבל בואו נלך. אם כך, המצוה הראשונה היא הלכות קריאת שמע. אבל צריך לחשוב שנייה, למה קריאת שמע? כן, הסדר, בואו כן נראה את סדר ההלכות.

כן, ההלכות הולכות קריאת שמע, תפלה וברכת כהנים היא השנייה, השלישית היא תפילין ומזוזה וספר תורה, הרביעית היא הלכות ציצית, החמישית היא הלכות ברכות, והשישית היא הלכות מילה.

למה הסדר?

אז, איך מבינים את הסדר? יכול להיות שזה... לא כולם כמעט כל יום, נכון? כל אלה חמשת, חמישה דברים הראשונים, חוץ ממילה. מילה היא האחרונה, כמו שהרמב"ם אמר שמה שיותר תדיר, כאילו הוא יחשב מזה שהוא תמיד בימינו, אבל למעשה זה לא נכנס לגמרי לספר, אז זה האחרון.

קריאת שמע — הכי תדיר

כן, קריאת שמע היא הכי תדיר, שזה ממש פעמיים ביום. תפלה מדאורייתא זה לא דווקא שזה שלוש פעמים ביום, לכאורה שלוש פעמים ביום זה דרבנן, כמו שהרמב"ם אומר שהעיקר הוא שכל יום יתפללו.

אבל תפילין זה גם פעם אחת ביום. תפילין, אני לא יודע, גם לא ממש, זו מצות קיומית, כל יום כשמניחים תפילין יש מצוה, אבל אני לא יודע אם החיוב כל כך חזק על היום.

וציצית זה גם, ציצית היא מצות קיומית, אדם יכול להחליט ללכת תמיד, אבל החיוב לא פשוט שאם אדם לא הלך יום אחד עם ציצית הוא עבר, כשהוא הלך בארבע כנפות בלי ציצית הוא עבר, אבל יום אחד שהוא לא הלך עם ציצית הוא לא עבר, הוא ביטל מצות קיומית.

משא"כ קריאת שמע, אם הוא ביטל יום אחד הוא ביטל מצוה שהוא מחויב. טוב מאוד. כך גם ברכות, אם לא אוכלים יום אחד, בדרך כלל אדם אוכל, אבל אם לא אוכלים... כן, זה טוב.

מסקנה: הסדר הולך לפי תדירות

טוב מאוד, זה הולך לפי הסדר, מקריאת שמע שהיא הכי תדיר. מדאורייתא, בואו נחשוב כך, מדאורייתא הסדר היומי של יהודי קשור לקריאת שמע בוקר וערב. אחר כך מדאורייתא יש גם תפלה פעם אחת, אבל זה לא ממש, אין לזה זמן מדאורייתא, כן, זמן תפלה למדו דרבנן. משא"כ זמן קריאת שמע הוא מדאורייתא, כמו שנראה לכאורה. וקריאת שמע קשורה מאוד לזמן, כי מיד כשהתורה אומרת את מצות קריאת שמע היא אומרת **"בשכבך ובקומך"**, והרמב"ם מתחיל מיד עם זה.

קריאת שמע — מצוה עיקרית של זכירה

קריאת שמע היא מצוה של להזכיר כל יום ליהודי, זו מצוה עיקרית, ושם אומרים דווקא **"ואהבת את ה'"**, אני חושב שזה דווקא העניין, לזכור תמיד, כמו שהרמב"ם יוציא בפרק הראשון. טוב מאוד, אז מה שיש לנו כאן, הלכות קריאת שמע, יש מצוה אחת, וזו לקרוא קריאת שמע.

מתאימות, וזה טוב מספיק, ואחר כך משקיעים בזה, ושוגה בה תמיד, ואחר כך באה איזו אהבה מסוימת.

אז יש שני מהלכים. אז זה אמת, לא תמיד יודעים על הקב"ה, ונופלים באהבה, ואחר כך מתחילים לקרוא קריאת שמע. אלא להפך, עושים עבודת ה' שנים ארוכות, כשצעיר יש תאוות אחרות, זה בא קשה, אבל בסופו של דבר מגיעים לאהבה.

טוב מאוד, ר' יצחק, זכותו יגן עלינו, עם עוד משהו שיותר קל לאנשים.

הקדמת הרמב"ם לספר אהבה

אז כל ספר של הרמב"ם הוא מתחיל גם עם פסוק.

אה, אז מה שאמרת לי עכשיו זה מה שהרמב"ם אומר בעצם. אמרתי, זה לא באמת בדף ה', זה רק היה כאן בהקדמה של כל הספר. הוא אומר שזו הסיבה למה הוא חילק את ארבעה עשר הספרים. כך עומד שם שהספר השני... רוצה לקרוא?

קריאה: "בשם ה' אל עולם"

ר' יצחק:

כן, בואו נתחיל מלמעלה. כל ספריו מתחיל הרמב"ם **"בשם ה' אל עולם"**. זה כמו שאנחנו אומרים "בעזרת השם יתברך". זה לשון הפסוק שאברהם אבינו קרא **"בשם ה' אל עולם"**. והרמב"ם, בכתיבת הספרים, הוא בזה קורא בשם ה' אל עולם.

קריאה: מצוות התדירות

הלאה אומר הרמב"ם שהספר השני מארבעה עשר ספרי יד החזקה וספרי משנה תורה, **"אכלול בו המצות שהן תדירות, שהן מצות שאנו חייבין בהן תמיד, כדי שיהיו לנו תמיד לזכרון. כדי לאהוב את המקום ולזכור תמיד"**, כדי שנוכח תמיד את הקב"ה ונאהב אותו. **"כגון קריאת שמע ותפלה ותפילין וברכות"**.

מילה — למה בספר אהבה?

הרמב"ם כולל מילה. מילה עושים אמנם רק פעם אחת בחיים, אבל כן בדרך מסוימת זה משהו שהוא תמיד. יש לזה גם ענין של תדירות. למה? כי זה תמיד אות בבשרנו. כל עוד אדם יש לו ברית מילה עליו, זה משהו שיכול להזכיר לו, בשעה שאין לו תפילין ולא ציצית וכדומה.

ובוודאי יש את המדרש שכתוב שכאשר דוד המלך לא היה לו כלום — מלך, ומלך יש לו ספר תורה עליו, ויש לו ציצית, וכן הלאה, ודברים שמזכירים לו את הקב"ה — אבל דוד המלך, כיון שהיה בבית המרחץ, לא היה לו כלום, אמר, "יש לי את המילה." המילה מזכירה לאדם. כך נאמר, אות היא, זה אות לאדם.

הפסוק "מה אהבתי תורתך"

הלאה, קריאת שמע, ספר זה, ספר אהבה, כמה האהבה יוצאת מזה, כבר אמרנו, כי הדברים מזכירים לנו או גורמים לנו לאהוב את הקב"ה.

על ספר אהבה מביא הרמב"ם פסוק יפה מאוד. לפני כל ספר הוא מביא פסוק. אומר הרמב"ם פסוק, בדרך כלל מדוד המלך, דווקא אותו דוד המלך. אומר הרמב"ם, דוד המלך אומר בתהלים, בפרק הארוך ביותר, אומר, **"מה אהבתי תורתך"**. אני אוהב כל כך את התורה. איך רואים שאני אוהב את התורה? **"כל היום היא שיחתני"**, אני מדבר על זה כל היום, בזה אני עסוק כל היום.

יכול להיות ש**"מה אהבתי תורתך"** הוא לשון שאלה: כמה אני אוהב את התורה? התשובה היא, **"כל היום היא שיחתני"**, אני אוהב כל כך כי אני מדבר על זה תמיד. זה ממש פסוק של שוגה בתמיד.

חידוש של הרב רבינוביץ: תדירות כמעלה עצמית

טוב מאוד, ראיתי אצל הרב רבינוביץ, הוא מוציא קצת יותר עמוק. כלומר, אפשר לומר שני פשטים למה הרמב"ם מתחיל עם מצוות התדירות. גם השולחן ערוך מתחיל כך. תדיר קודם. יש כלל כזה, זו הלכה, זה גם סדר

שש זכירות והרמב"ם

פטורות לא בגלל זה, זה לימוד נוסף. זה לא מצות עשה שהזמן גרמא, היום גורם. הזמן הוא שיש מינימום על זה, מינימום כל יום משהו.

חילוק בין תדיר ונצחי

אפשר לומר אולי חילוק כזה, שתלמוד תורה הוא מצוה למעלה מן הזמן, כלומר, יש מצוות, יש חילוק של תדיר ונצחי, נכון? תדיר פירושו כל יום, כל הזמן. נצחי פירושו שזה לא תלוי בזמן, ממילא זה תמיד. יש דבר כזה, יכול להיות שאמונה היא תמיד, כל ימינו היא תמיד. טוב מאוד. אותו דבר, החינוך אומר שיש מצוות תדירות. אני חושב שזה לא נכון, אני חושב לפי הרמב"ם. אין לי השגות על ספר החינוך, הוא יהודי גדול, וגם להלכה למעשה הוא צודק, זה דבר טוב להזכיר לעצמו כל הזמן במצוות תדירות, זה מובא במנהגים, גם במשנה ברורה זכרתי. אבל אני חושב שכמו שהרמב"ם לומד את זה, לא פשוט שיש מצוה תדירה של אמונה. אמונה אינה מצוה תדירה בזמן, זו מצוה שהיא למעלה מן הזמן, תמיד.

מצוות ספר המדע — תמיד, לא תדיר

אפשר לומר שכל מה שכתוב בספר המדות הוא נצחי. למשל, שצריך גם להיות בדרך הממוצע, מתי אדם לא צריך להיות בכעס? תמיד. תמיד הוא לא צריך להיות בגאווה. אז זו מצווה שאינה כל יום, אלא כל היום. נכון, בדיוק, לא כל יום, אלא כל הזמן. כביכול, זה גם לא פשוט שעושים את זה יום אחד, מקיימים עכשיו את המצווה של היום ללמוד תלמוד תורה. זה ממש אמת, יש הלכה כזו שצריך ללמוד פעמיים בכל יום. נכון, אם מדברים כבר על קריאת שמע, אם אדם ישן שני ימים, הוא ביטל שני ימים קריאת שמע. אם אדם ישן שני ימים, הוא לא ביטל את המצווה של אמונה, או את המצווה של לא להיות בכעס. אבל עוד, המצווה של אמונה היא לא אותו דבר כמו המצווה של לחשוב על אמונה, נכון? אם אדם מאמין, אני לא זוכר עכשיו, זו מצווה אחרת, המצווה של אהבה, אולי המצווה של זכירה, "ואהבת את ה'", או של קריאת שמע, וכו', אבל זה כבר ממש דבר מעשי של האהבה. אבל העצה והמצווה של ידיעת ה' לא מתכוונת לחשוב שיש אלוקים, זה מתכוון לדעת, נכון? אני שואל אותך באמצע הלילה, האם אתה מאמין באלוקים?

דובר 2:

פעם אחת כשזה כבר מבוסס, הוא לא צריך יותר לעסוק בזה? כלומר, כל זמן שאדם לא יודע את זה בבירור, אולי יש כן מצווה שהוא צריך לעסוק כדי להבין את זה?

דובר 1:

כן, יש מצווה לעסוק בזה. אני רק רוצה לומר, שאתה מעיר אדם באמצע הלילה ואתה שואל אותו, "האם אתה מאמין באלוקים?", הוא יאמר, "כן". אז הוא האמין כל הזמן, אפילו כשהוא ישן, זה לא היה אקטיבי. בסדר. אבל כן, זה בטוח שזה שונה. המצוות של ספר אהבה הן מצוות תדירות, לא מצוות נצחיות. ספר המדע אפשר לקרוא מצוות נצחיות, מצוות שאינן תלויות בזמן כלל. בסדר, אני חושב שאנחנו נותנים הזדמנות לרמב"ם גם לדבר.

הלכה א': זמן קריאת שמע — "פעמים בכל יום"

אומר הרמב"ם, "פעמים בכל יום קורין קריאת שמע".

אחד, אמרתי את ההקדמה הראשונה.

דובר 2:

כן.

דובר 1:

"מצות עשה אחת, והיא לקרות קריאת שמע פעמים ביום". "לקרות קריאת שמע", זה מעשה. למה בדיוק אומרים כך, "לקרוא קריאת שמע"? כמו "גוט יום טוב". בסדר. "וביאור מצוה זו בפרקים אלו".

דובר 2:

לא, אבל זה מעניין, אתה תראה, הוא מתחיל, הוא מדבר כבר על מה זה קריאת שמע. זה דבר שהוא מוסכם, קריאת שמע, כל אחד יודע מה זה.

דובר 1:

מעניין, כי אפשר אולי ללמוד מכאן שהרמב"ם... אומרים שש זכירות, אני חושב שזה מספר חרדים, שמחויבים תמיד, והדבר לכאורה לפי הרמב"ם הוא בספר המדע, שצריך תמיד לדעת שיש רק בורא אחד. אבל אני לא יודע אם הרמב"ם אמר שזה משהו שצריך כל יום ממש להזכיר. כל פעם שאדם חושב על העולם או חושב על הבריאה, ידע שהקב"ה...

זכר יציאת מצרים — הרמב"ם והרמב"ן

צריך ללכת לראות רגע על פלא זכר יציאת מצרים, אני רוצה לדבר שנייה איך זה נראה כאן מהרמב"ם מבין את זה. אותן שש זכירות, יש חלק מהן שהרמב"ן למשל עושה למצוה, אבל הרמב"ם בחילוק, הרמב"ם לא מביא את אותה מצות זכר יציאת מצרים, הזכירות בשם של זכירות.

אותו דבר מרים, הרמב"ן אומר שזו אזהרה על לשון הרע, והרמב"ם אומר אחרת, שזו מצוה לזכור. יכול להיות שכל אותו דבר בא משו"ת הרמב"ן, שזה קצת אחר לגבי הנוסחאות. שו"ת הרמב"ן צריך לחשוב עליו כשלומדים עכשיו רמב"ם.

מסקנה: שש זכירות אינו חיוב לפי הרמב"ם

אז כן, בטוח שהרמב"ם לא פוסק כך. אני חושב שבטוח שזה רק... צריך חסידות, אני יודע מה כתוב שם, זה לא ממש... לא חייבים לומר את שש הזכירות. אם לא אומרים את זה לא מבטלים מצוה. כשאומרים את זה בטוח שלכאורה לפי ראשונים אחרים עושים מצוה, אפילו לפי הרמב"ם עושים סתם מצוה של לידע את ה', להזכיר את הקב"ה. בטוח שזו מצוה, בטוח שזה דבר יפה ללמוד תורה בכלל. אבל בטוח שיש דיון ממש עם אחרונים באותה רעיון.

תלמוד תורה — למה לא בספר אהבה?

על כל פנים, יש דבר מעניין. תלמוד תורה, גם הרמב"ם אומר שצריך, המינימום תלמוד תורה הוא ללמוד כל יום בבוקר ובלילה, כן? אמת, יש לזה לכאורה גם שייכות לקריאת שמע, כי זה אותו דבר "ושננתם לבניך" ו"ולמדתם אותם", שלכאורה זה הולך על קריאת שמע, ולומדים רק שזה הולך על כל התורה כולה. אמת.

אבל תלמוד תורה לכאורה הוא ענין של ידיעה, זה גם ענין של ידיעה, זה לא ענין של אהבה, זה ענין של ידיעה, לדעת, ואחר כך אפשר לעשות מצוות. זה גם, העיקר חובת תלמוד תורה הולך הרמב"ם לומר כמו שכתוב בקריאת שמע, נלך נלמד כאן.

גם בטוח שמצוות תלמוד תורה אינה מצות עשה שהזמן גרמא, כן? לא רק בתי הדינים, לא היה לימוד נוסף, לא היה פשוט שהמצוה היא...

הזמן יש כאן מינימום, מינימום כל יום משהו.

כן, נכון. אפשר לומר אולי דבר כזה, שתלמוד תורה הוא מצוה למעלה מן הזמן.

קריאת שמע — זמן, פרשיות, ותדירות המצוה**הקדמה: תלמוד תורה — מצוה תדירה או נצחית?****דובר 1:**

בטוח שזו מצוה, בטוח שזה דבר יפה ללמוד תורה בכלל, אבל בטוח שיש יותר ממש עם האחרונים אותה רעיון.

על כל פנים, כן, יש, יש מצוה של תלמוד תורה. גם הרמב"ם אמר שצריך המינימום תלמוד תורה ללמוד כל יום בבוקר ובלילה, כן? אמת, יש לזה לכאורה גם שייכות לקריאת שמע, כי זה אותו דבר כמו "ושננתם לבניך" ו"ולמדתם אותם", שלכאורה זה הולך על קריאת שמע, ולומדים רק שזה הולך על כל התורה כולה. אמת. אבל תלמוד תורה הוא לכאורה ענין של ידיעה, יש גם ענין של ידיעה, זה לא ענין של אהבה, זה ענין של ידיעה, לדעת, ואחר כך אפשר לעשות מצוות. יש גם אמת. דרך אגב, תלמוד תורה לפי הרמב"ם אומר הוא מה שכתוב בקריאת שמע דווקא, את זה צריך ללמוד כאן. גם בטוח שמצוות תלמוד תורה אינה מצות עשה שהזמן גרמא, כן? נשים

קשר לשמש. קריאת שמע נעשה קריאת שמע כי עכשיו זה הזמן שאנשים קמים, ואתה צריך להזכיר שוב את הקב"ה. לא, לא בגלל זה, כי האנשים קמים עכשיו. יש שני סוגים של מצבים של אנשים, יש מצבים של אנשים ישנים או שוכבים, ומצבים של עומדים. בשני המצבים האלה... זה דבר טוב מאוד, מה שיש שני states of mind בעצם. אתה יכול לומר, כשאנשים מאוד active צריכים להזכיר את הקב"ה, וכשאנשים נחים ואוכלים והולכים לישון צריכים שוב להזכיר את הקב"ה. זה כמו שני states of mind.

האמרי נועם — מדאורייתא לפי קימת האדם

ואפשר אפילו לומר, יש אחרונים, ממש אחרונים, שרוצים לטעון שאם למשל, כמו שאמרת, אם בזמנים של היום לא דרך בני אדם ללכת לישון בזמן הזה, יכול להיות שלפחות מדאורייתא כשקמים צריך לקרוא קריאת שמע. האמרי נועם מדבר על כל הבחורים שאם קמים מאוחר מדאורייתא צריך מיד לקרוא קריאת שמע. הוא אומר שלא צריך להתחיל לומר קריאת שמע, כי אמת, לגבי הרבנן אולי כבר עבר הזמן, אבל הדאורייתא אומרת שכשאתה קם צריך לומר קריאת שמע. כשאתה הולך לישון, אתה הולך לישון מוקדם, תגיד גם קריאת שמע. אה, אמת, זה לא כך ההלכה, אבל זה הפשט הפשוט הוא כך. כביכול, גם אם זה תלוי בשכיבה ולא ביום, אפשר להבין כך.

למה מתחיל הרמב"ם ב"פעמיים ביום"?

בסדר, זה הזמן, כן? מעניין שהרמב"ם לא התחיל מצוות עשה לקרות קריאת שמע, ומה זמנה, הוא מתחיל לומר פעמיים ביום. יכול להיות בגלל האהבה, כמו שדיברנו, לפי מה שהוא אומר. נקודת העיקר של קריאת שמע היא שיהיה פעמיים ביום, העקביות, התדירות שלה.

הלכה ב': שלוש הפרשיות — יחוד, אהבה, תלמוד

אומר הוא, ומה היא קורא? מה זה קריאת שמע שאומרים? אומר הוא, שלוש פרשיות אלו, והיה אם שמוע. הוא לא אומר כמו פרשת ציצית, ופרשת והיה אם שמוע, ופרשת ויאמר, כי אומרים קריאת שמע כמה שנים לפני שמתחילים ללמוד רמב"ם. אבל למשל בוואמר הוא לא אומר כלום, הוא אומר שהתורה ציוותה פרשת ויאמר. בטח שהרמב"ם התכוון שכבר יש סידור. תסתכל בסידור של הרמב"ם, בסידור של הרמב"ם גם לא כתוב. הוא רק אומר את הפסוק, אני לא זוכר. על כל פנים, הרמב"ם לא מניח שכתוב כבר בתורה שבכתב, הוא מניח רק על הסידור.

דובר 2:

כן, אבל איזה ויאמר? תדמין שיש מישהו שלא למד, הוא אף פעם לא הלך לחדר, הוא אף פעם לא הלך, הוא לא יודע מה קורה כאן. הוא אומר, "ויאמר", איזה ויאמר? כאן כתוב במדבר תהיה, כן, המצורפת. לכל היותר הוא יאמר כל הויאמר'ס, אני לא יודע עד כמה הוא יצטרך ללכת.

למה מתחילים בשמע?

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה, "ומקדימין לקרות פרשת שמע", הראשונה משלוש הפרשיות מתחילים בשמע. כן. למה? זה בעצם ויאמר עומד קודם בתורה, אולי הוא מתכוון לזה. אמת, אמת. למה מתחילים בשמע? "מפני שיש בה ציווי על יחוד השם". שמע מונה לנו יחוד השם, כי אומרים "ה' אלקינו ה' אחד". "ואהבתו", כי כתוב "שמע ישראל", שמע יהודי שיש בורא. "ואהבתו". אה, שמע מתכוון שמע ואהבתו, אה, סליחה. שמע, ואהבתו, ואחר כך והיה אם שמוע הוא הבא, סליחה. ואהבתו זה אהבתו את ה', "ותלמודו" זו המצווה של תלמוד תורה, זה העיקר שיש תורה.

תלמודו — ללמוד מעשה ה'

תלמודו זה ללמוד את הקב"ה, ללמוד על הקב"ה. כתוב בתורה, ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך", אומר הרמב"ם שם שאתה תגיע להודירך לאהבתו, בשביל שיתבונן. מה זה חלק מתורה, זה ללמוד. ללמוד זה ללמוד מעשה ה'. מעשה ה' יש לו שני חלקים, כמו שכתוב

כן, כן, זה מוכר בשם קריאת שמע, זה מוכן.

לשון הרמב"ם — תדירות היא העיקר

אומר הרמב"ם, פרק א', זה עיקר המצווה, אומר הרמב"ם, "פעמים בכל יום קורין קריאת שמע", קורים את הקריאה של שמע, "בערב ובבוקר, שנאמר 'ובשכבך ובקומך'". מה כתוב? "ואהבת את ה' אלקיך", מה כתוב שצריך להזכיר את אהבת ה', את הפרשה, "בשכבך ובקומך". "בשכבך ובקומך" זה לא... יש שיטה שם במשנה שזה מתכוון שוכב או עומד, אבל אנחנו פוסקים כמו המנדמר שזה מדבר על זמן. "בשעה שבני אדם שוכבים", מתי הזמן שאנשים רגילים אלפי שנים, עד שיצאו לנו עם אורות, בלילה אנשים שוכבים. יש שני מצבים, אנשים יכולים להיות עומדים ושוכבים. אני זוכר, היה זמן שהייתי בבית חולים, וזה לא היה זמן רגיל. אמר לי הרופא, אפילו אתה לא ישן, תשתדל לשכב, הגוף צריך לשכב שוכב לפרק זמן ביום, זה מאוד חשוב. הזמן שאנשים שוכבים, וזהו לילה, בשעה שבני אדם הולכים לבתיהם, וכשאנשים עומדים, וזהו יום.

הכלי יקר — שכיבה מתכוונת למנוחה

הכלי יקר מביא מה זה התכוון. שכיבה לא מתכוונת לשינה, שכיבה מתכוונת למנוחה של הגוף. אני שומע. לפני כן אמרתי את זה בדרך זו. הכלי יקר אומר שאפילו לפי בית שמאי גם מודה שצריך לקרוא קריאת שמע בלילה וביום. הוא לומד רק ולא עוד, שכשזה בשכבך לא צריך לעשות בשכיבה. כן, אבל זה ברור שבית שמאי לומד גם. הגמרא אומרת ממש שבית הלל אומר לא, זה לא מתכוון לזה, זה מתכוון בשעה. אבל זה ברור שבית שמאי מודה למצוות קריאת שמע ביום ובלילה. זו לא המחלוקת האמיתית כאן. הרמב"ם מביא את הלשון שהולך לפי בית הלל, אבל זה בטוח שבית שמאי סובר גם. בית שמאי סובר שני דברים, צריך לעשות את זה גם שוכב וגם בלילה. אבל יכול להיות שלפי בית הלל הוא לא צודק, שזה לא מתכוון שוכב, זה מתכוון ממש בשעה.

למה אומרת התורה "בשכבך ובקומך" ולא "ביום ובלילה"?

למה לא אומרת התורה, למה לא אומרת התורה ביום ובלילה? למה לכוון לזה? אני חושב שיש לזה קצת משמעות, יש לזה קשר לסדר היום. אני חושב שהפשט הפשוט של המקרא בלי להבין את הדרש של חז"ל הוא, שצריך תמיד לאהוב את הקב"ה, כשאתה הולך, כשאתה בא, כשאתה בבית, כשאתה בחוץ, כשאתה רוקד, כשאתה ישן. אז התורה מונה כל מיני דרכים, ואתה צריך לשים את זה על דלתך, ואתה צריך... אז זה הפשט, זה איך הפסוק הפואטי, איך צריך ללמוד אותו, שצריך תמיד לאהוב את הקב"ה, לא משנה אם אתה ער, אם אתה הולך, אם אתה עומד, אם אתה בא, ואתה צריך לכתוב את זה בכל מקום. אבל המפרשים חז"ל הכניסו את זה לזמן, שבשכבך ובקומך הם שני זמנים. זה לא סתירה, כך מקיימים באמת את אותו דבר, אותו דבר יפה שאתה אומר מקיימים כך.

הם רק אומרים שזה לא ביום ובלילה. חז"ל עושים את זה אפילו פחות, שלפי פשט המקרא צריך כל היום למלל את הפסוקים של קריאת שמע. אני לא יודע. אבל אני רק רוצה לומר שכש... לא, לכאורה הפירוש הוא כשאתה הולך לישון וכשאתה קם, לא כשאתה הולך לקום. הרמב"ם אומר כן לא, כשאתה ישן לא מדברים על קריאת שמע. אני מתכוון לעונות, יש שתי עונות, יש עונה של ביום ועונה של לילה, בשתיהן יש קריאת שמע של ביום. לא מדברים כשאתה ישן וכשאתה ער. השעות שאנשים... כן. אבל אני שואל אותך האם זה מתכוון שוכבים כשהם כבר שוכבים וישנים, או שהוא מדבר על כל הלילה, כך זה באמת ההלכה. אבל הוא יכול לומר כשנכנסת לעונה של השינה שלך וכשנכנסת לעונה של הקימה שלך. הוא מדבר על מוקדם, מוקדם ותחילת לילה.

קריאת שמע תלויה באנשים, לא בשמש

אפשר בטוח להבין שזה לא... זה אמת שההלכה היא ביום ובלילה, אבל זה לא תלוי ביום ובלילה. לא פשוט שקריאת שמע היא ברכה על השמש שעולה. זה תלוי באנשים שקמים והולכים לישון. זה לא זמן גורם? אתה יכול לקרוא לזה זמן גורם, אבל אני אגיד לך שיש שני סוגים של זמן גורם. יש למשל שבת נעשה שבת כי עכשיו זה היום השביעי של השבוע, יש לזה

היחידות. ומה השכר שמקבלים מעשיית המצוות? זה ממש חיי עולם הזה, שזה מחשב לאוילה. זו סתירה לנושא של שאר המצוות.

הרמב"ם מחזיק במשנה

אבל אני חושב, מה שאני רואה כאן, זה שהרמב"ם רוצה להחזיק במשנה. כי כשהרמב"ם היה הולך לגמרי עם עצמו, היה אומר כך: שבואהבת יש העיקרים של יחוד השם, אין עוד מלבדו, ונבואה, כן, לגבי תורה זה נבואה. הוא היה יכול לעשות את שלו... הרמב"ם היה יכול לעשות את התורה שלו.

הרמב"ם רצה כאן, כמו שאתה אומר, לתרגם את המשנה של על מלכות שמים ועל המצוות. הוא יכול לומר שנבואה היא לא עיקר כזה, זה ממש מרומו, זו המילה תורה, אבל זה לא כל כך...

ואחר כך, איפה כתוב כאן למען ירבו? אה, רב, זה כמה משניות אחר כך... לא, טוב מאוד.

הרמב"ם, אבל כל הסדר של הרמב"ם, אם מתחילים מאהבה, אהבה היא בסדר של הרמב"ם עצמו, בעצם, הוא מסדר מהסדר לגבי הסדר. אבל אהבה, בעצם מתחיל קריאת שמע, והסדר של ש"ס.

פרשת ציצית — זכירת כל המצוות

דובר 1:

אומר הרמב"ם על כך פרשת ציצית, "שגם היא", גם היא, פרשת ציצית, "יש בה ציווי על זכירת כל המצוות", יש בה עוד פעם ציווי על זכירת כל המצוות, לא רק על עשיית המצוות, אלא שם כתוב על זכירת המצוות, זה מה שהרמב"ם שם את הדגש עליו, יש לזה קשר לאהבה, לזכור תמיד את הקב"ה. ושם כתוב "למען תזכרו", תמיד לזכור, שבסתם זה בא למה שזה לזכור את הקב"ה.

למה אומרים ציצית בלילה?

קריאת שמע: פרשת ציצית, ברוך שם כבוד מלכותו, וברכות קריאת שמע

הלכה ב (המשך) — פרשת ציצית בינאכט

והרמב"ם אומר עוד, אומר הרמב"ם, "לפי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה", הדברים האחרים הם נוהגים ביום ובלילה, וזה טוב מאוד שקוראים אותם בלילה. נו, מדוע קוראים ציצית בלילה? כשאני נוהג ביום, זה לא גמור.

אומר הוא, קודם כל נוהג בלילה, נכון "שיש בה זכרון יציאת מצרים", עצם מצות ציצית אמנם אינה בלילה, אבל בפרשה יש זכרון יציאת מצרים, "ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה". יש עוד מצווה של...

המבנה של סברת הרמב"ם

מעניין מאוד, ראו מה העיקר של מה שקוראים פרשת ציצית הוא משום שזה זכירת כל המצוות, אבל זכירת כל המצוות פירושה שציצית מזכיר את כל המצוות, ומזכירים ציצית... מעניין מאוד, מעניין מאוד המבנה איך הוא אומר זאת כאן, כן.

קוראים אותה, אומרים ציצית עצמה מזכירה כל המצוות, וכשקוראים את פרשת ציצית זה חשוב יותר מציצית עצמה. פירוש מותר לקרוא אפילו כשאין ציצית, כי כשקוראים את הפרשה מזכירים את כל המצוות. פירוש קריאת פרשת ציצית יש לה בוודאי כמו ללבוש ציצית, כן, שמזכירה כל המצוות. צריך אני לומר זאת.

פירוש כך, כשיש ציצית זה יותר בדרך אקטיבית, כן, כי הדרך היא שיראה אותה במקום, הוא מזכיר תרי"ג מצוות. אבל על כל פנים, האמירה מזכירה גם את המצוות.

אומר הוא, ובלילה, הוא היה יכול כנראה לומר, אבל בלילה צריך גם לזכור את כל המצוות. זה קצת מעניין כך...

הרמב"ם מכניס שלב שלא עומד במשנה

אמת, נראה שהרמב"ם הכניס כאן שלב שלא עומד במשנה. במשנה כתוב מדוע ציצית האחרונה? כי היא אמנם רק נוהגת בלילה, ממילא היא באיחור.

בבורא עולם, יש מצוות, יש מעשה ה' שהוא ציווה מצוות, ויש מעשה ה' שהוא עשה את הבריאה, שניהם.

שלושה שלבים של אותו דבר

בעצם יש יחוד ה' שיש בורא אחד. האהבתו אולי מתכוונת לזה שלקב"ה יש משהו עם אנשים, שיש קשר, ולדעת על הקב"ה, תלמודו. אפשר גם שזה שלושה שלבים של לדעת את אותו דבר. יחוד ה' זו עצם המציאות. אהבה זה שלמדו את המצווה של ללמוד, לאהוב, ושאוגה בה תמיד". ותלמודו זה איך עושים את זה, דרך התלמוד.

"שהיה העיקר הגדול שהכל תלוי בו"

"שהיא", שהיא מתכוונת, הוא חוזר על הפסוק בשמע, או על שלושת הדברים, יחוד ה', ואהבתו, ותלמודו, שזה הכל אותו דבר, הכל יחוד ה' שהיא... זה העיקר הגדול שהכל תלוי בו, הכל, כל התורה, שם הוא מדבר על כל הבריאה, אבל כל התורה תלויה בדבר של יחוד השם והוויתו ותלמידו.

זו הפעם השנייה שרואים ברמב"ם ש"ג העיקרים האמיתיים שהיהודים למדו הלכות תשובה, עיקר גדול, כן, בחירת נשיאות זה עיקר גדול, אבל כאן אומר הרמב"ם שהעיקר הגדול שהכל תלוי בו הוא רק יחוד השם, כלומר מציאות השם ויחודו, זה אותו דבר, ו

פרשת והיה אם שמוע ופרשת ציצית — ציווי על שאר המצוות וזכירת יציאת מצרים

הלכה ב (המשך) — פרשת והיה אם שמוע: ציווי על שאר המצוות

דובר 1:

ואחריו, ואחר כך כתוב, זה אומרים בפרשת והיה אם שמוע, שיש ציווי על שאר המצוות כולן, שם מונים את כל המצוות האחרות מלבד יחוד השם ואהבתו ותלמידו.

אני אף פעם לא הבנתי, איפה כתוב בוהיה אם שמוע יותר מצוות ממה שכתוב בוהיה אם שמוע "תשמעו אל מצוותי אשר אנכי מצוה אתכם היום"? יש ענין של שכר ועונש, אבל לא כתוב המילה מצוות, זו המילה. כתוב שם "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך", כתוב גם "ושונתם לבניך ודברת בם", מתכוון תורה כולו, זה ענין של אהבה.

אה, הוא אומר "ותלמידו" מתכוון, "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך", שכל התורה תהיה על לבבך, זה "ותלמידו".

תרגום הרמב"ם של המשנה

זה לא מה שהמשנה סוברת, זה מה שהרמב"ם אומר, מתרגם, זה אחד הדברים המעניינים מאוד שאפשר לראות איך הרמב"ם מתרגם משנה. המשנה כתובה, זה קבלת עול מלכות שמים, וזה קבלת עול מצוות. הרמב"ם מסביר, מה מתכוון קבלת עול מלכות שמים? זה יחוד השם. ועול מצוות זה הציווי על שאר המצוות. טוב מאוד. אז כאן זה העיקר הגדול שזה יחוד השם, מצווה אחת, ואחר כך יש תרי"ב מצוות, זה והיה אם שמוע. יפה. אחר כך השלישית, כן.

למה הרמב"ם לא מונה שכר ועונש?

והיה אם שמוע יש גם ענין של שכר ועונש, אבל הרמב"ם לא מונה את זה, כי הוא אומר מה שהמשנה אומרת, הוא לא אומר את דעתו. לא רק שהרמב"ם לא מונה את זה, המשנה, זה ממש מעניין, הייתי אומר שוהיה אם שמוע זה הנושא העיקרי של שכר ועונש. לא המשנה ולא הרמב"ם סברו שזו הנקודה.

אני לא יודע מה הפשט. יכול להיות שהרמב"ם היה אומר כי שכר ועונש שכתוב שם זה הדרך המעניינת שהתערבב באמצע סוף פרק מ"ד, שכתוב רק שכר בעולם הזה, ממילא זה לא כמו שכר ועונש העיקרי של שכר ועונש שכתוב בפרשת בחוקותי.

אבל אולי להיפך, אולי אותו שכר ועונש הוא על מצוות, אפשר לומר כך. מה השכר שמקבלים מפרשת שמע? עולם הבא. כי עולם הבא זה השגת

הסידור, איזו פרשה שמים בסידור? אה, בגלל זה. אבל זה לא אומר שזו ממש מצוות עשה. זה יותר כמו דבר יפה. יש לך הרבה פרשיות, דבר יפה. אז אחת מהדברים היפים היא יציאת מצרים.

דיון על הפסוק "למען תזכור"

דובר 2:

הפסוק "למען תזכרו" הולך על יציאת, אז אם זה פסוק של יציאת זה...

דובר 1:

לא, הפסוק לא על יציאת. "למען תזכרו" פירושו על פסח, לזכור.

דובר 2:

לא, לא, הפסוק מדברים ט"ז, "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך", הפסוק עומד על פסח, כשעושים פסח, "למען תזכור". איך כתוב?

דובר 1:

אבל בוודאי אם שמעו כתוב, זה הולך על יציאת, "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי".

דובר 2:

לא, לא "תזכור את יום צאתך", "למען תזכרו את כל המצוות". זה "וזכרתם ועשיתם את כל מצוותי", זה לזכור את המצוות. "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים" עומד על מה שאתה עושה פסח, על "לא תשחט על חמץ", על עשיית יום טוב פסח ואכילת מצה. זה לא בכלל...

הפסוק פשוט פשט קשה מאוד ללמוד ממנו שיש מצווה לזכור יציאת מצרים. כן, יש לזכור יציאת מצרים "כל ימי חיידך". כל הדרשה רחוקה מאוד מהפשט הפשוט של הפסוק.

הרמב"ם לא מביא את דרשת הגמרא

דובר 1:

מזה למד הרמב"ם לכאורה שזה לא אומר שיש דין חדש של "לזכור את יום צאתך", זה אומר "כל ימי חיידך" כל יום. זה רק, אתה רואה שהתורה רוצה שיזכרו כסדר. אפשר אפילו לעשות ריבוי. הרמב"ם לא מביא אפילו את הריבוי.

אתה רואה, הרמב"ם לא מביא אפילו את כל הדין מהגמרא, ש"כל" הוא לרבות הימים, לרבות הלילות. הוא לא נכנס לזה.

דובר 2:

מה היה אם זו הייתה ממש מצווה?

דובר 1:

הייתי צריך להיכנס, יש מקור, וממנו לומדים שזה אומר גם בלילה. הרמב"ם במנין המצוות לא מונה מצווה נוספת של "למען תזכור את יום צאתך" יום ולילה. יש מצווה "למען תעשה חוק הדבר החשוב הזה". זה דבר שכל המצוות תלויות בו, אז כדאי להכניס גם את הענין של יציאת מצרים.

בפסוק רואים בפירוש לא, כן, יש דבר לזכור. לזכור אין חילוק בין ביום או בלילה, נכון? תמיד לזכור. זה לא פשט שיש מצווה. כך לכאורה רואים חוץ מהנוסח של...

הרמב"ם לא אומר שיציאת מצרים מזכירה את המצוות

והרמב"ם גם לא אומר שיציאת מצרים מזכירה בעצמה את המצוות. יכול להיות שמה שהרמב"ם התכוון לומר הוא כך: מדוע לא לומר בלילה פרשה אחרת שמזכירה את כל המצוות? יש עוד פרשיות שכתוב שצריך לזכור את מצוות ה'.

אז אולי היה דבר יפה, כך מוקדם כששמים יציאת, מתאים לומר את הפסוק שהוא זכירת כל המצוות. בלילה יזכירו משהו אחר. אומר הוא שמלבד זכירת כל המצוות יש בפרשה עוד מעלה של זכירת יציאת מצרים.

דובר 2:

ואם כך קשה מדוע שמים יציאת בכלל? על זה כתוב במשנה הבאה, כדי להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה. זו אמנם מחלוקת, אבל אנחנו סוברים כחכמים.

ממילא מה ששואל אני, שאתה יכול כבר לומר שאפילו מצות יציאת אינה נוהגת בלילה, אבל זכירת כל המצוות כן נוהגת בלילה. טוב מאוד, אבל זה אני אומר, שהרמב"ם הולך לאחור לכאורה.

כלומר, המשנה רק עמדה, ובגלל זה אמנם לא שמים יציאת... שמים יציאת האחרונה, כי היא חלשה יותר, כי היא רק נוהגת בלילה. אבל המשנה עדיין לא אומרת כלל מדוע קוראים יציאת. במשנה כתוב רק הנושא של יציאת מצרים, אבל זה היה מספיק.

הרמב"ם סובר שמשום שיש פרשת יציאת מצרים, או סתם, זה לא ממש נכנס כאן, כלומר, כמו שיציאת מצרים היה מספיק. אומר הרמב"ם, קודם כל מצות יציאת שייכת בעצם לכל הנושא, כי היא זכירת כל המצוות. ואם כך, מדוע שמים אותה... זה לא כל כך קשה, אם זה אמנם לא כל כך קשה, אני לא יודע מה הקושיא על אף פי, אם זה נכון, זה לא כל כך ברור.

דובר 2:

מה קשה על אף פי? אם זכירת יציאת מצרים אינה נוהגת בלילה, אולי לא היה מתאים לקרוא את הקריאה של זה בלילה.

דובר 1:

אבל הוא אומר שקוראים אותה כן בלילה, "מפני שיש זכר ליציאת מצרים", ויציאת מצרים כן נוהגת ביום ובלילה. "מצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה, שנאמר 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך'".

דיון: האם זכירת יציאת מצרים מצווה נפרדת?

נראה שהרמב"ם לא סובר שזו מצווה נפרדת

דובר 1:

נראה כאן שהרמב"ם לא סובר שיש... כולם יודעים, כשמגיע פסח עכשיו, השיעור הרשמי הוא השיעור של יום ראשון של פסח. יוצא ש... וכשלומדים על מצוות זכירת יציאת מצרים לפני פסח, יש שיחה באחרונים מה החילוק, יש לך מצווה כל יום. אומרים בהגדה של פסח את המשנה שאומרת "למען תזכור" בהגדה.

נראה אבל מהרמב"ם שאין ממש מצווה של יציאת מצרים ביום ובלילה. אין ממש מצווה, הוא לא מונה שתי מצוות, "לקרוא קריאת שמע" ו"להזכיר יציאת מצרים". משמע מהרמב"ם שכל הנוסח של "מצוה" — לפעמים למדנו ש"מצוה" פירושה לפעמים שזה דבר טוב, לא דווקא מצווה מתרי"ג מצוות.

נראה שהמצווה באה רק לענות מדוע מתאימים לומר פרשת יציאת. אבל זה אחרת, שקריאת שמע יש כך: קריאת שמע יש את המצווה של למען יחד השם, יש את המצווה של למען צווי המצוות, ויש מצווה של למען יציאת מצרים. כך הייתי אומר.

או יכול להיות שכל המצוות הן זכר ליציאת מצרים, כתוב זה גם. לא זה, זה דבר רחב מאוד.

הרמב"ם היה יכול לומר אחרת

אבל הרמב"ם לא אומר זאת. הרמב"ם היה יכול לומר הרבה דברים אחרים, אבל הרמב"ם היה יכול לומר בפירוש שיש שתי מצוות בקריאת שמע, הפרשה השלישית היא מצווה אחרת.

משמע מהרמב"ם שהפרשה השלישית היא רק פרט כזה במדוע אומרים אותה בלילה. כתוב כך: הסיבה בעצם מדוע אומרים יציאת היא משום זכירת כל המצוות. אבל יש סיבה מדוע להשאיר יציאת בלילה.

אז בואו נגיד כך, כמו שיושבים בבית המדרש, אומר חכם: "בואו נשאיר יציאת בלילה". אומרים: "מדוע נשאיר אותה?" אומר הוא: "יודעים מה, בואו נשאיר אותה בכל זאת, כי יש מעלה אחרת שם, מזכירים יציאת מצרים". אז כל המצווה היא רק מעלה שגורמת כמו שאומרים, כשעושים את

והזהיר אותם על ייחוד השם, ועל דרך ה' אשר הלך בה אברהם ויצחק אביו.

כמו שהרמב"ם אמר בספר המדע, שאברהם אבינו הודיע את היהדות לכל העולם, ואחר כך הוא העמיד את בנו, אברהם אחר כך העמיד את בנו יצחק, ויעקב היו ראשי ישיבות ומפרסמים אלוקותו יתברך, ולפני שיעקב מת הוא רוצה למסור את המסורת לבניו.

והוא מזכיר את ייחוד השם, כי דרך ה', ייחוד השם הוא מה שאברהם אבינו המציא, אחרת מעובדי כוכבים של זמנו. וגם "ושמרו דרך ה'" הוא דבר שאברהם אבינו חידש, שיש שכר, ושצריך ללכת בדרך ה' וללכת במידות ומצוות, ללכת במידות טובות, להתנהג כמו אדם, כמו יהודי, כמו צדיק.

והוא מזכיר את ייחוד השם, כי דרך ה', ייחוד השם הוא מה שאברהם אבינו המציא, אחרת מעובדי כוכבים של זמנו. וגם "ושמרו דרך ה'" הוא דבר שאברהם אבינו חידש, שיש שכר, ושצריך ללכת בדרך ה' וללכת במידות ומצוות, ללכת במידות טובות, להתנהג כמו אדם, כמו יהודי, כמו צדיק.

והוא מזכיר את ייחוד השם, כי דרך ה', ייחוד השם הוא מה שאברהם אבינו המציא, אחרת מעובדי כוכבים של זמנו. וגם "ושמרו דרך ה'" הוא דבר שאברהם אבינו חידש, שיש שכר, ושצריך ללכת בדרך ה' וללכת במידות ומצוות, ללכת במידות טובות, להתנהג כמו אדם, כמו יהודי, כמו צדיק.

והוא מזכיר את ייחוד השם, כי דרך ה', ייחוד השם הוא מה שאברהם אבינו המציא, אחרת מעובדי כוכבים של זמנו. וגם "ושמרו דרך ה'" הוא דבר שאברהם אבינו חידש, שיש שכר, ושצריך ללכת בדרך ה' וללכת במידות ומצוות, ללכת במידות טובות, להתנהג כמו אדם, כמו יהודי, כמו צדיק.

והוא מזכיר את ייחוד השם, כי דרך ה', ייחוד השם הוא מה שאברהם אבינו המציא, אחרת מעובדי כוכבים של זמנו. וגם "ושמרו דרך ה'" הוא דבר שאברהם אבינו חידש, שיש שכר, ושצריך ללכת בדרך ה' וללכת במידות ומצוות, ללכת במידות טובות, להתנהג כמו אדם, כמו יהודי, כמו צדיק.

והוא מזכיר את ייחוד השם, כי דרך ה', ייחוד השם הוא מה שאברהם אבינו המציא, אחרת מעובדי כוכבים של זמנו. וגם "ושמרו דרך ה'" הוא דבר שאברהם אבינו חידש, שיש שכר, ושצריך ללכת בדרך ה' וללכת במידות ומצוות, ללכת במידות טובות, להתנהג כמו אדם, כמו יהודי, כמו צדיק.

והוא מזכיר את ייחוד השם, כי דרך ה', ייחוד השם הוא מה שאברהם אבינו המציא, אחרת מעובדי כוכבים של זמנו. וגם "ושמרו דרך ה'" הוא דבר שאברהם אבינו חידש, שיש שכר, ושצריך ללכת בדרך ה' וללכת במידות ומצוות, ללכת במידות טובות, להתנהג כמו אדם, כמו יהודי, כמו צדיק.

והוא מזכיר את ייחוד השם, כי דרך ה', ייחוד השם הוא מה שאברהם אבינו המציא, אחרת מעובדי כוכבים של זמנו. וגם "ושמרו דרך ה'" הוא דבר שאברהם אבינו חידש, שיש שכר, ושצריך ללכת בדרך ה' וללכת במידות ומצוות, ללכת במידות טובות, להתנהג כמו אדם, כמו יהודי, כמו צדיק.

והוא מזכיר את ייחוד השם, כי דרך ה', ייחוד השם הוא מה שאברהם אבינו המציא, אחרת מעובדי כוכבים של זמנו. וגם "ושמרו דרך ה'" הוא דבר שאברהם אבינו חידש, שיש שכר, ושצריך ללכת בדרך ה' וללכת במידות ומצוות, ללכת במידות טובות, להתנהג כמו אדם, כמו יהודי, כמו צדיק.

והוא מזכיר את ייחוד השם, כי דרך ה', ייחוד השם הוא מה שאברהם אבינו המציא, אחרת מעובדי כוכבים של זמנו. וגם "ושמרו דרך ה'" הוא דבר שאברהם אבינו חידש, שיש שכר, ושצריך ללכת בדרך ה' וללכת במידות ומצוות, ללכת במידות טובות, להתנהג כמו אדם, כמו יהודי, כמו צדיק.

אמת, אמת. "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם" כתוב הרבה מאוד.

דובר 1:

אני לא יודע, זה לא ברור. אחרי הכל לדעתי זה לא ברור לגמרי.

קריאת שמע: פרשת ציצית, ברוך שם כבוד מלכותו, וברכות קריאת שמע

הלכה ב (המשך) — פרשת ציצית בלילה

אולי היה דבר יפה, שבבוקר כששמים ציצית מתאים לומר את הפסוק שהוא זכירת כל המצוות, בלילה יזכירו משהו אחר. אומר הוא שמלבד זכירת כל המצוות יש בפרשה עוד מעלה של זכירת יציאת מצרים.

עוד פרשיות יש זכירת יציאת מצרים. אמת, אמת. "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" כתוב הרבה מאוד. אני לא יודע, זה לא ברור, אחרי הכל לדעתי זה לא ברור לגמרי. כלומר, משהו רוצה לומר פשוט פשוט מדוע החכמים בחרו לומר פרשת ציצית מדאורייתא, והרבנן לומר את הפרשה השלישית. זו גם פרשה קטנה, קשה למצוא פרשה קטנה שהיא עצמאית, שכתובה בה מצווה שלמה, יש הרבה פעמים יציאת מצרים, אבל זה פסוק ארוך, והחכמים לא רוצים לומר חלק שאינו שלם. מובן, לא רוצים סתם להוציא חלק קאט אנד פייסט.

הלכה ב (סיום) — קריאת שלש פרשיות על הסדר

בכל אופן, עד כאן, כלומר קריאת שמע. קריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה, הסדר חשוב, אולי אחר כך יאמר מה קורה כשלא שומרים על הסדר. היא הנקראת קריאת שמע, כי הסדר הוא כי ייחוד השם חשוב יותר וכן הלאה, וזו קריאת שמע. כשאומרים קריאת שמע מתכוונים תמיד לשלוש, כל השלוש.

אז עד כאן למדנו מה פירוש עיקר קריאת שמע, מה פירוש המצווה של קריאת שמע מדאורייתא שצריך לעשות. עכשיו הולך הרמב"ם להוסיף מנהג מעניין שיש ליהודים, לכל היהודים יש זאת, לא חלק מהמצוות אלא מנהג, ששמים עוד דבר לקריאת שמע. כלומר, מלבד שלוש הפרשיות שאומרים, שמע, והיה אם שמע, ויאמר, יש עוד חלק שמוסיפים.

הלכה ד — ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

המסורת מיעקב אבינו

אומר הרמב"ם, הקורא קריאת שמע, כשגומר פסוק ראשון, אומר בלחש, אומרים בשקט את הפסוק "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". זה לא פסוק, זו הצהרה, זה לא כתוב בשום מקום. זה לא כתוב. מה המקור הראשון? בטוח שזה כתוב איפשהו. זה כתוב בגמרא? לא, זה מנהג, נראה מאיפה בא המנהג, זו מסורת. לא, אבל זה כתוב במדרש, הדבר שהרמב"ם אומר אחר כך הוא מדרש או גמרא. כן, אבל זה לא כתוב בשום מקום המילים "כבוד מלכותו", כתוב איפשהו? שם וכבוד ומלכותו כתוב. ברוך שם כבוד מלכותו לא כתוב בפסוק.

אומר הרמב"ם כך, כשמסיימים את הפסוק, אומרים בשקט את המאמר מדברי חז"ל, "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", וחוזר וקורא דרכו, חוזרים להמשך הפסוקים, ואומרים "ואהבת את ה' אלקיך" עד סופה.

מדוע זה לא בל תוסיף?

אומר הרמב"ם, בואו נראה, מה הפשט של זה? אולי היה הרמב"ם שואל, מדוע זה לא ענין של בל תוסיף? אוקי, לפי הרמב"ם זה לא בל תוסיף, אבל רבנו של עולם, מה ההוספה למצוות עצמה של קריאת שמע? כן, היו יהודים אמיתיים שלא אמרו זאת, כן, אנשי יריחו, כח נשיא, לא אמרו זאת, כך משמע מהרמב"ם.

המעמד של יעקב והשבטים

אבל התירוץ הוא כך, אומר הרמב"ם, מסורת היא בידינו, יש מסורת בידינו, שבשעה שקיבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, יעקב אבינו עומד שם בפרשת ויחי, יעקב אבינו אסף את בניו, והוא אמר "האספו ואגידה לכם". וצינים והזהירים על ייחוד השם, הוא ציווה אותם

אומר הרמב"ם, "ומפני זה אין אדם רשאי לפחות מהן ולא להוסיף עליהן". מפני שבית דין כה חשוב תיקן זאת, וממילא זה נתקבל, אין לאדם רשות, זה כבר לא רק הצעה כלשהי, כמו שעזרא עשה דוגמה, אבל אתה יכול לומר את הברכות שלך. לא, כמו שעזרא תיקן, וזה כבר נעשה ערוך בפי כל ישראל בדרך זו, אי אפשר להוסיף או לגרוע.

דיון: מה פירוש "משנה ממשבע"?

דובר 2:

אבל אני רוצה להבין, הרמב"ם למשל רוצה כן לומר שאם אדם למשל ימהר, הוא רוצה להשמיט מילים מהסדר של למשל "ותשכון בתוך ירושלים", הוא רוצה להשמיט משם את "ובנה אותה בנין עולם" את כל החלק, הוא לא רשאי, כי הברכה נסדרה כך? או החלק של "ברוך", ההתחלה בברוך והסיום בברוך, זה לא ניתן לשנות? אני מתכוון שהחלק הבא... נראה שהרמב"ם מתכוון לאחד מאלה.

דובר 1:

כן, בואו נלמד הלאה, כן? זה לא ברור. הרמב"ם בפשטות סובר שצריך לומר, קודם כל צריך לראות מה הנוסח. צריך להסתכל האם הרמב"ם אומר בכלל את האופנים או לא. יש מחלוקת גאונים וראשונים האם צריך לומר זאת בייחוד. אבל מה שהנוסח הוא, הליכותיהם של ישראל, מה שעומד בסידור שלנו לא אומר עדיין הליכותיהם של ישראל. יכול להיות שרמב"ם היה נוסח אחר.

אבל הרמב"ם לכאורה סובר, קודם כל מה שכתוב כאן לא כתוב ההוא. כתוב כאן לכאורה רק שעושים אחרת מהסדר. אבל האמת היא, הרמב"ם אומר כאן בהלכות תפילה, ויש על זה תשובות, הרמב"ם סבר שבוודאי לכתחילה צריך לומר בדיוק את הנוסח שעומד, שתוקן. הוא סובר שבעבודה אפשר להוסיף, כמו שהפיוטים נוהגים להוסיף, אף על פי שזה לא מוחזק, אבל זה עניין הברכה, אז אי אפשר לומר שזה אסור. אבל על מה שמדובר כאן לכאורה זה הנושא של פותח בברוך וחותר בברוך. אבל זו מחלוקת ראשונים אמיתית. הרמב"ם סובר לכאורה שמשנה מטבע פירושו שצריך לעשות את כל הדבר כמו שכתוב.

פרטי הלכה: פותח בברוך וחותר בברוך

דובר 1:

בואו נראה מה הרמב"ם אומר. "מקום שהתקינו לחתום בברוך", מקום שעזרא ובית דינו תיקנו שהברכה תסתיים בברוך, "אינו רשאי שלא לחתום", אסור רק לומר את ההתחלה ולא לסיים בברוך. "ומקום שהתקינו שלא לחתום", מקום, ברכה שבה, למשל, איזו ברכה מתחילה בברוך ולא מסתיימת בברוך?

דובר 2:

כל ברכות הנהנין למשל. אה? שהכל נהיה בדברו, וכדומה. בקידוש, הברכה השנייה.

דובר 1:

אבל הרבה מאוד ברכות, כל הברכות הקצרות. זה נקרא ברכה קצרה, כי זה רק פעם אחת. לא מסיימים שהכל נהיה בדברו ברוך אתה ה'. אסור להוסיף, "אינו רשאי לחתום". "מקום שהתקינו שלא לפתח בברוך", כמו למשל מתחילים "אהבה רבה אהבתנו", "אינו רשאי לפתח", אסור להוסיף ברוך. "ומקום שהתקינו לפתוח", גם "אינו רשאי שלא לפתח", אסור להוריד את ההתחלה, אסור להתחיל "אשר בדברו ברא עולמו" במקום לומר "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם".

"כלל של דבר, כל המשנה ממשבע שטבעו חכמים" מהנוסח שהחכמים תיקנו את הברכות הוא טועה.

דובר 2:

?

דובר 1:

הלכות קריאת שמע: ברכות קריאת שמע, מטבע שטבעו חכמים, וסדר הברכות

הלכה ו: סדר הברכות — שחרית וערבית

דובר 1:

אומר הרמב"ם כן: ביום ראשונה שלפניה, ביום אומרים יוצר אור עם החתימה של יוצר המאורות. השנייה לה אהבת עולם עם הבוחר בעמו ישראל באהבה. אחר כך אמת ויציב עם הברכה של גאל ישראל. ובערב כך הוא: ברכה ראשונה שלפניה בלילה היא מעריב ערבים. השנייה היא אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת. והשלישית... לא, שתיים לאחריה. ולאחריה אמת ואמונה והשכיבנו.

ואלו הן שבע הברכות. מה שנוהגים לומר ברוך ה' לעולם אינה ברכה של אחר קריאת שמע, רואים שהיא ברכה נוספת שהוכנסה שם. כן, זה לא נכנס כאן. אמרתי שזה לא... זה לא עם קריאת שמע. זה כמו שהוכנס דבר נוסף. זה נטען לשמונה עשרה, מה שתרצה, זה סיפור אחר. כן, יש את שתי הברכות, סליחה, סליחה, שתי ברכות לפניך ואחת לאחריה בבוקר, ושתיים ושתיים בלילה.

עכשיו, שתי הברכות יש להן... אמרת הכל מהר מאוד, זה מקשה ללמוד. לא קשה יותר, אני מתכוון... הברכות... הרמב"ם לא אמר איך כל נוסח הברכות. כל נוסח הברכות יהיה בסוף הספר, בנוסח התפילה הולך הרמב"ם לפרט. אבל הוא אומר אפילו את נוסח הברכות, הוא אומר רק את הכותרות, שתדע על מה מדברים. הוא אומר את הלכות הברכה.

הלכה ז: כלל של פתיחה וחתמה בברוך

דובר 1:

הברכה שלפניה, הן הברכה שלפניה, הברכה הראשונה, אה, כן, כן, בין ביום בין בלילה, הראשונה שמתחילה, הראשונה שמתחילה מעריב ערבים או יוצר אור, מתחילה ב"ברוך אתה ה' יוצר אור" או "ברוך אתה ה' אשר בדברו", כן, מתחילה בברוך, ומסתיימת ב"ברוך אתה ה' מעריב ערבים" או "ברוך אתה ה' יוצר המאורות".

אבל שאר הברכות, אהבת עולם, לא מתחילה ב"ברוך אתה אהבת עולם", היא מסתיימת בברוך, חותמת בגלל עצמה בברוך, אבל ההתחלה אין לה פתיחה נוספת עם ברכה, כמו שאמת ויציב ונכון אין לה פתיחה עם ברוך.

לכאורה זה פשוט הכלל, אני מתכוון שהוא הולך לומר את הכלל מאוחר יותר בהלכות ברכות, אבל זה לכאורה כלל פשוט רגיל, שכאשר אומרים שתי ברכות ברצף, השנייה לא באה עם התחלה של ברוך. אף על פי שיש כאן הפסק של קריאת שמע, אבל זה לא נחשב הפסק לגבי הברכות, אז אפילו הברכה שלאחריה לא מתחילה בברוך, אבל היא מסתיימת בברוך. אז אני זוכר שיש כלל, אבל כאן הוא לא אומר את הכלל, הוא אומר כאן את פרטי ההלכה. רק הברכה הראשונה משתי הקבוצות מתחילה בברוך.

הלכה ח: מטבע שטבעו חכמים — אין משנה ממשבע

דובר 1:

עכשיו הולכים ללמוד מה קורה אם יהודי מחזיק, הוא מחזיק אחרת, הוא רוצה לעשות... למדנו עכשיו הלכות שצריך קודם, צריך לעשות את הלשונות אולי? צריך לראות אם יש לנו גם את הלשונות, על כל פנים, שהראשונה יש לה ברוך ולא השנייה. מה אם משהו רוצה לעשות אחרת? הולכים ללמוד את ההלכה שאסור לעשות אחרת. צריך לעשות כמו שעומד הסדר של... מה שאמרו עכשיו.

אומר הרמב"ם, "ברכות אלו עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל", הברכות האלה, ואותו דבר כל שאר הברכות שערוכות בפי כל ישראל, שיהודים יודעים בביור את הברכות, זה ידוע אצל יהודים, אה, אולי זו הסיבה, כי לפני כן הוא אולי לא אומר מיד מה זה אומר, כי כל היהודים יודעים. "עזרא ובית דינו תקנו", זה עזרא הסופר עם בית דינו תיקן. בית הדין שקוראים לו במקומות אחרים אנשי כנסת הגדולה, נלמד על זה בפירוש בתחילת הלכות תפילה.

מישהו אומר, מה ההבדל אמת ויציב או אמת ואמונה? זה אומר בערך אותו דבר. אני אומר אמת ואמונה בבוקר, אמת ויציב בלילה. לא, לא יצא ידי חובתו, הפשט הוא שהרמב"ם לומד שהוא צריך לחזור ולומר, הוא צריך לומר את הנוסח הנכון. אסור להחליף את הלשונות. אז כאן רואים שיש כן ממש כל מילה שמדויקת. אף על פי שאפשר לומר שזו הקפדה של חכמים, שזה יהיה מדויק, דברים אחרים אפשר כן לשנות. אבל מה שכאן נראה כן, שהרמב"ם לומד מזה שיש דיוק על כל מילה, שצריך לומר ויציב בבוקר ואמונה בלילה.

דיון: מה פירוש "לא יצא ידי חובתו"?

דובר 2:

אה, שהסדר יהיה דווקא באופן זה. הנוסח, המילים המדויקות. כן. אבל יכול להיות שלא יצא ידי חובתו פירושו שהוא לא קיים קריאת שמע כמנהג חז"ל לומר עם ברכות.

דובר 1:

לא, כי חסרה לו המצווה של קריאת שמע. כי קריאת שמע באה עם ברכות. לא יצא ידי חובתו של המצווה דאורייתא של קריאת שמע.

דובר 2:

לא, לא יצא ידי חובתו של המצווה דאורייתא של קריאת שמע, כי המצווה דאורייתא של קריאת שמע עולה עם ברכות קריאת שמע. במילים אחרות, הוא יחזור, הוא יצטרך לחזור ולהתפלל, לומר שוב.

דובר 1:

אבל כתוב שהוא צריך שוב לקרוא קריאת שמע.

דובר 2:

לא, זו ברכה לאחריו, אני לא יודע.

דובר 1:

לא, הוא אחרי קריאת שמע. אה, הוא החליף אהבה רבה לאהבת עולם? כן, דבר כזה יכול להיות.

הלכה ט: אם הקדים ברכה שניה לראשונה

דובר 1:

כך אומר הרמב"ם הלאה. עכשיו הולכים ללמוד אם החליפו את סדר הברכות. כלומר, למדנו עכשיו שהברכות עצמן צריך לעשות באופן הנכון, עם פתיחה וחתימה, אסור להפוך ראש. מה אם אני בטעות או בכונה, אני לא יודע, אמרתי אהבה רבה לפני המעריב ערבים? האם אני יכול ללמוד שאז זה לא מעכב, כי כל זה לפני, כי אז לא מתאים מה שאמרתי, הסיבות שאמרתי פתיחה וברכה שבאה אחריה. על כל פנים, בואו נלמד. כן?

זמן קריאת שמע — הלכות א-ד

הלכה ב' (המשך) — סדר הברכות ודין טעות בברכות

דובר 1:

זה לא... לא עשו סדר. טוב מאוד, הוא מביא את זה כבר. איפשהו שקרה הסדר. יכול להיות שהסדר לא עזרא עשה, אלא מאוחר יותר החכמים. איין סדר פירושו... אה, אני מבין שאחד הפירוש הוא שזה לא פשט שאהבת עולם הוא המשך מזה. זה בעצם שתי ברכות, זה שני עניינים שרצו לדבר עליהם לפני קריאת שמע, אבל זה לא שאם עושים הפוך זה בעיה.

הדבר היחיד שמפריע הוא שהרי עכשיו קודם אמרנו שהסיבה למה לא מסיימים ברוך בראשונה ולא בשנייה היא כי כך הולך הסדר, לא צריך לומר שוב ברוך. יוצא שאולי אם אחד עושה את הסדר ההפוך, צריך הוא לפתוח בברוך בשנייה, אפילו אם הוא אומר אהבת עולם, צריך הוא להתחיל "ברוך אתה ה'", אני יודע מה.

כך מביא הוא שכאן דווקא המגיד היה חולק על השאלה. אבל בכל אופן, אולי זה גם לא מעכב. אולי, כלומר, אמרתי שאולי הרעיון הוא שהברכה הראשונה היא פותח בברוך, זה דין בראשונה או זה דין בהמעריב ערבים. אם

ומה הלשון של חז"ל היא גם טועה או קצת יותר חד מזה?

דובר 2:

טועה, והוא לא יצא. ממילא, וחזור ומברך כמטבע שטבעו חכמים, צריך הוא לחזור ולברך כמו המטבע שטבעו חכמים.

דיון: מה פירוש "מטבע"?

דובר 1:

אני חושב שהמטבע שטבעו חכמים היא אולי מליצה כזו, כמו שכאשר ממשלה עושה מטבע לא יכול כל אחד עכשיו לקחת מכונת הדפסה ולעשות, אלא אם כן הולכים לעצור אותך, זה דבר כזה. אומרים כמו שהמטבע שלנו הוא ברכות, אתה לא יכול, יש... כן? זה פשט טוב, זה מה שהם התכוונו.

דובר 2:

זה הפירוש.

דובר 1:

אני אומר זו המליצה. אומר הוא הלאה, מטבע הוא כמו שהתכוונו, מטבע הוא לשון טבע, מנהג, כמו שהרמב"ם אומר טבע מנהגו של עולם, מנהג.

דובר 2:

לא, טבע הוא לשון טבע הוא מאוחר יותר, זה הפוך, זה בא מאן. במילים אחרות, הלשון טבע היא חידוש של הראשונים, וחז"ל לא ידעו שטבע פירושו טבע. זה הפוך, אני מתכוון שטבע פירושו מילולית, אתה יודע, כמו חותמת. כלומר, כמו שמטבע חתמו, יש טביעה, אפשר לומר, כן, טביעה כמו ים סוף, אבל זה אומר שהוא טבל או חתם במטבע. כלומר, הם חתמו, כלומר הם חקקו את הנוסח.

דובר 1:

לא, אני מתכוון שזה הדימוי, שמטבע שייך לממשלה וברכות שייכות לבית הדין.

דובר 2:

לא, אבל זה אני אומר, זה יותר החתימה, כלומר, הם חתמו, הם אמרו שזה הנוסח, אתה לא צריך לעשות... צריך להסתכל במקומות אחרים שכתובה מליצה מהסוג הזה. אבל מטבע אינו פירושו מטבע, מטבע פירושו דבר, טכנית, מילולית, זה פירושו דבר שיש לו חותם, טבעת שיש לה חותם, יכול להיות שהטבעת לא דווקא טבעת, אולי דבר כזה. דבר שיש לו חותם, דבר שנטבע, טבע פירושו שהם חתרו במטבע.

דובר 1:

בסדר.

הלכה ח (המשך): אמת ויציב בשחרית, אמת ואמונה בערבית

דובר 1:

ועוד הלכה מעניינת שאני לא מבין מה... אומר הוא הלאה, וכל שאינו אומר **אמת ויציב בשחרית, ואמת ואמונה בערבית**, הברכה של לאחריו, לא יצא ידי חובתו, הוא לא יצא את החובה. אז מה אפשר לומר שהוא לא יצא ידי חובתו? שהוא לא קרא קריאת שמע כתקנה. כלומר, הוא קיים לכאורה את מצוות עשה, והוא לא עשה את המצווה של קריאת שמע באופן שחכמים תיקנו אותה. הוא לא יצא את חובת ברכות קריאת שמע.

אז זו הלשון של הגמרא, הלשון האחרת אמר רבא, הוא אמר דווקא את הלשון. הרמב"ם הרבה פעמים מביא לשונות כאלה מהגמרא אחרי שהוא מסביר את הכלל, ולא יודעים בבירור מה הוא רוצה. זה קודם כל דבר שהרמב"ם עושה הרבה פעמים.

פשט הרב רבינוביץ

דובר 1:

והרב רבינוביץ טוען שהרמב"ם מתכוון כאן לומר שזה עוד דין של משנה מטבע שטבעו חכמים. במילים אחרות, הרמב"ם מבין שההלכה מתכוונת, וכך הוא מביא מתשובת הרמב"ם שמשמע כך, שמאחר שאסור לשנות,

הקורא קריאת שמע של ערבית אחר שעלה עמוד השחר, אפילו אם קרא קודם הנץ החמה, לא יצא ידי חובתו, אלא אם כן היה אנוס, כגון שכור וחולה וכיוצא בהם. אז, כי הוא היה אנוס, נותנים לו עוד. פירושו, עד הנץ החמה פירושו עוד קצת לילה. הנץ החמה פירושו עוד קצת לילה, ומפני שהוא היה אנוס, בסדר, נו, יתנו לו.

אומר הוא, יש דבר מעניין, לא יצא ידי חובתו, אבל אנוס, פועל גם כן אותו דבר, כי הם יכולים לעשות עוד תוספת להחזיק באמירה. אני מבין שלא, התקנה היא אחרת מהחכמים.

אבל כאן עומד חידוש חדש, שבדיעבד גדול אפשר לקרוא קריאת שמע של ערבית עוד עד הנץ החמה, לא רק עד עלות השחר, אלא עד הנץ החמה. ואבל יש חילוק אחד.

אנוס לא אומר השכיבו

אומר הרמב"ם, האנוסים מבינים שכי הוא אנוס, מתחיל עכשיו הלילה. זה לא עובד כך. יש אנשים שחושבים שהשעון מסתובב סביבם.

ואינו קורא ברכה שלפניה, ברכת השכיבו. הוא לא יכול עכשיו לומר שעכשיו נעשה לילה, ועושים עכשיו ברכת השכיבו ה' אלוקינו, שפירושה ברכה של בקשה על לילה. הברכה הוא אומר, דווקא כי קריאת שמע היא דאורייתא, אומרים שיתפסו עוד כל עוד יש עוד קצת מה שנקרא עוד קצת לילה. אבל הברכה של לילה זה אי אפשר לומר.

השכיבו פירושו שהולכים עכשיו לישון, זו תפילה על מה שהולכים לישון, לא רואים עכשיו. אפילו אם השיכור הולך עכשיו לישון, אבל פירושו לבקש על השכיבה של אנשים, לבקש מהקב"ה שישמור על האנשים כשהם ישנים וכדומה.

דובר 2:

בדיוק, זה לא, זה לא, עומד משהו יותר ברור, לא, אמת? זה נקרא ביום, זה עובד להפך. זה נקרא ביום, אז השכיבו לא אומרים כי זה נקרא ביום.

דובר 1:

ומצד שני, זמן שכיבה זה, מאחר שהוא הולך עכשיו לישון, ויש אנשים שיישנו עוד עד הנץ, פירושו כן "ובשכבך" לגבי הפסוק "ובשכבך" פירושו כן, אבל לגבי המילה "השכיבו" פירושו לא. יכול להיות ש"השכיבו" הוא כשאתה הולך לישון, ו"ובשכבך" הוא השינה עצמה. כשאתה הולך לישון.

הוא מביא שרבינו יונה אמר שהוא יכול לומר כן את הברכה, הוא רק יאמר "השכימו" במקום "השכיבו". על השאלה של הלשון, הלשון "השכיבו" לא מתאים, זה לא דבר שהולכים עכשיו לעשות. רבינו יונה היה איש צדיק, כך מביא הכסף משנה.

אני לא רואה כאן את רבינו יונה עצמו, הוא אמר רבינו יונה? הרמב"ם בא מנכדיו של רבינו יונה, אה, כך לא למדנו את זה אחרת. בסדר. כך הוא אומר באמת? הוא אומר דברים יפים, הוא אומר "על מה שאנו אומרים כדי שיאמרו רבנן אחריו", בסדר, זה לא נכנס. כך הוא אומר שרבינו יונה אומר דברים יפים. בסדר.

זה הנושא של זמן קריאת שמע של בלילה, מתי מתחיל ומתי מסתיים. יש בעצם שלושה זמנים כשמסתיים: חצות, עלות השחר, ונץ החמה, שלוש רמות של בדיעבד.

הלכה ד' — זמן קריאת שמע של שחרית

עכשיו נוכל ללמוד על זמן קריאת שמע ביום. מתי היא קריאת שמע של יום, של שחרית? הרמב"ם אומר כבר "יום", שחרית, של יום.

ואיזהו זמנה ביום? משיכיר בין תכלת ללבן. אה, אותו דבר כמו כאן, גם כאן שתי רמות. קודם כל, משיכיר בין תכלת ללבן, שיכול לקרות קודם הנץ החמה. זה מעניין, קודם הנץ החמה, אם זה עדיין זמן שכיבה לאנוס, למה כבר אז להתחיל את הבוקר?

אחד אומר את הראשונה, אם זה איין סדר לברכות, אולי הוא יכול אפילו לכתחילה, אולי זה רק בדיעבד. הוא רוצה רק לכתחילה לומר אהבת עולם לפני זה, אבל הוא צריך לומר ברור, כי ההלכה היא שהברכה הראשונה היא פותח בברוך. אבל כנראה כל הדבר הוא בדיעבד, בכל מקרה.

דין טעות בברכות — הולכים אחר החתימה

עכשיו נלמד עוד דבר, מה קורה אם אחד התבלבל. כלומר, הוא התחיל... יש התחלה וסוף לכל ברכה. מתחיל המעריב ערבים, ומסיים המעריב ערבים, כן? מה אם מתחילים עם הברכה הלא נכונה? כן, מתחילים עם... התבלבל, חשב שזה בבוקר או להפך.

כן, בשחר, אם התחיל ביוצר אור, אבל בחתימה של הברכה אמר המעריב ערבים, לא יצא. למה לא יצא? כי הוא שינה ממטבע שטבעו חכמים, נכון? לא, כי הוא עשה טעות, הוא אמר את הברכה הלא נכונה. הוא התבלבל, הוא אומר... הולכים בעיקר אחר הסיום. כך אומר הרמב"ם, כן.

אבל **פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור, יצא.** כי בסוף הוא אמר טוב. כי הברוך אתה ה' יוצר אור, הוא עשה את הברכה הלא נכונה, אבל מאחר שבסוף הוא אמר את הנכונה, הוא יצא. כך אומר הרמב"ם כאן. הולכים אחר לשון אחרון, הולכים אחר הסוף.

הוא מפרט את הכלל כאן. אומר הרמב"ם בהלכה ב', **פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור, לא יצא. אבל פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים, יצא, שכל הברכות הולכין אחר חתימתן.** בברכות מסתכלים בעיקר על החתימה של הברכות.

זה יש גמרא בברכות, על זה יש ויכוח גדול, הראשונים מבינים שהם חלוקים עם הרמב"ם. בכל מקרה, זה כלל הרמב"ם. וילמדו, אם אחד יש לו עצבים וזמן ללמוד את כל הסוגיא וכל המחלוקת, כאן עצמו בכסף משנה ודברים, הוא יאמר אם זה נכון. כי בגמרא משמע שיש עוד תנאים, תלוי מה הוא חשב, הוא עשה טעות בלשון, הוא היה בדעתו בהתחלה הדברים הנכונים. אבל הרמב"ם עושה את זה כל כך פשוט, הכל תלוי מה אומרים בסוף. אם אתה אומר בהתחלה את ההתחלה הלא נכונה, זה לא חילוק.

כך אומר הרמב"ם, יש בהלכות ברכות על טעויות אחרות, כן, הוא לא ידע איזו ברכה הוא הולך לעשות. בסדר.

זה עד כאן מה שלמדנו את נוסח קריאת שמע. עכשיו, מה שאומרים קריאת שמע עצמו, ואחר כך נוסח של ברכות קריאת שמע.

הלכה ג' — זמן קריאת שמע של ערבית

עכשיו נלמד את זמן קריאת שמע, מתי קורים קריאת שמע. אומר הרמב"ם הלאה, זה עדיין בזמן קריאת שמע, עכשיו הוא נכנס לפרטים.

אומר הרמב"ם, **איזהו זמן קריאת שמע בלילה? מצותה משעת צאת הכוכבים עד חצות הלילה.** זה עיקר המצווה, המצווה בהידור, שיעשו זאת בלילה, שיעשו זאת מצאת הכוכבים, מתחילת הלילה עד אמצע הלילה.

ואם עבר או איחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר, יצא ידי חובתו. אם איחר והוא עדיין קרא לפני הבוקר, לפני עמוד השחר, לפני הבוקר, הוא יוצא ידי חובתו, כמו המשנה הראשונה בברכות.

ומה שאמרו עד חצות, הסיבה למה חז"ל אמרו עד חצות היא לא שאחר כך אי אפשר, מעיקר הדין אפשר אחר כך עד הבוקר, **אלא כדי להרחיק מן הפשיעה,** כי אחר כך זה כבר הסדר שאנשים יהיו נמשכים בשינה, עם שינה, עם שכחה, זה הרחקה. כן. זה לא שינה, זה רק זמן, זה רק גדר, סייג. זה סייג, אסור, צריך לכתחילה לקרוא לפני כן. אם הוא לא, הוא יצא.

אחר עלות השחר — רק לאנוסים

אומר הוא, **הקורא קריאת שמע של ערבית,** מה אחר כך? כלומר, הם למדו, מתי מתחיל בלי ספק, מתחיל בלילה, קריאת שמע של ערבית מתחיל בצאת הכוכבים, מסתיים עד עלות השחר. אבל מה אחר עלות השחר?

שלוש שעות.

כלומר, נראה שה"רי הוא כקורא בתורה" לא פירושו שזה כלום, כמו שהוא לומד פסוק חומש. ללמוד פסוק חומש, להזכיר את... הוא אומר "לפניה ולאחריה". זה דבר מעניין. לא, אני אומר, כשהיה סתם קורא "קורא בתורה", לא היה "לפניה ולאחריה". זה מעניין.

דיוק בלשון: "לא יצא ידי חובת קריאת שמע באונסו" — לא "לא יצא ידי קריאת שמע"

וגם, לא כתוב "לא יצא ידי קריאת שמע", כתוב "**לא יצא ידי חובת קריאת שמע באונסו**". כלומר, אין שם זמן. אין שם זמן של אחרי שלוש שעות. אבל מצוות קריאת שמע באופן כללי של קריאה ביום כן יש. כקורא בתורה. אבל כיוון שזה אונס, וממילא הוא מברך. הברכות הוא יכול לעשות כל היום, כי מה הברכות? אם יש את הזמן, מה החילוק? הזמן לא הלך אחר הצהריים.

ניתוח של הברכות: למה אפשר לומר אותן כל היום

לא, הברכה לפניה ולאחריה היא אפילו הברכות שקשורות לקריאת שמע, אבל אין שייכות מתי שלקריאת שמע יש עונה. זה כקורא בתורה, זה עדיין יותר חשוב מלקרוא חלקים אחרים של התורה. רגע, זה עדיין יותר חשוב מלקרוא סתם פסוקים, כי זה פסוקים שיש בהם יחוד השם, ואהבת, ויראתם, וכן הלאה, שהרמב"ם פירט. ואולי על זה יש את הברכה של לפניה ולאחריה.

מה הן הברכות ומה הקשר שלהן לקריאת שמע

לא, מה הן הברכות? מה יש לברכות עם קריאת שמע בכלל? מה הן הברכות?

אהבה רבה — אהבה רבה מדברת על אהבת התורה, על זה הוא אומר. טוב מאוד, מה הבעיה? זו ברכת התורה. זו ברכת התורה. טוב מאוד, אז ברכת התורה, הכניסו ברכת התורה. ברכת התורה אפשר לעשות מתי שרוצים.

ומה הברכה הראשונה? **יוצר אור** — זה אין לזה שום קשר לזמן. הזמן לא הולך אחר הצהריים.

אבל הברכה האחרונה, **אמת ויציב**, שאומרים על יציאת מצרים, על האמת שאמרנו עכשיו, גם, אלו כולן ברכות טובות. לברכות אין שום קשר לזמן. הברכות באות כל הזמן. אבל המצווה של לקרוא קריאת שמע בעונתה לא יוצאים.

טוב מאוד. וגמרנו את הפרק.

שיטת הרמב"ם בהשוואה לאחרים — חומרא וקולא

מה שהרמב"ם לומד יש בוודאי אחרים שאומרים אחרת, אבל זו שיטת הרמב"ם. יש מי שאומרים שלא צריך בכלל לקרוא קריאת שמע אחר כך. צריך לדעת מי אומר כך.

הרמב"ם וחצות

הרמב"ם עושה חילוק בין חצות ואחרי חצות. לחצות אין שום קשר לקריאת שמע. יש שלוש שעות, ואחר כך יש חצות עם קריאת שמע. אף אחד לא אומר שלחצות יש קשר לקריאת שמע. אולי יש מילה נוספת שהוא אומר על ברכות קריאת שמע, אבל הרמב"ם לא אומר כך.

החומרא והקולא של הרמב"ם

לרמב"ם יש חומרא אחת וקולא אחת לגבי מה שהעולם יודע.

חומרא גדולה, דבר גדול, הרמב"ם סובר שהמצווה לכתחילה היא לקרוא מה שאנחנו קוראים ותיקין, אני לא אקרא את המילים כי הרמב"ם לא מביא את הלשון, בנין החמה. כל דבר אחר הוא בדיעבד.

שנית, מצד שני הרמב"ם אומר שמי שקורא מאוחר יותר, כלומר אפילו אחרי ארבע שעות, הוא באמת לא יוצא בכלל את מצוות קריאת שמע בעונתה, אבל ברכות וכן הלאה, כקורא בתורה, יש לו כן.

פשט במשנה: "הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה"

זאת אומרת הרמב"ם אומר שכקורא בתורה אינו סתם. זה לא אומר שלא צריך לעשות זאת, זה אומר שכן צריך לעשות זאת. זו הרי המשנה. **הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה**, אומרת המשנה.

לא לא, **כדי שיגמור לקרותה עם ברכותיה**, אה, פירוש, הוא יתחיל לעשות את הברכות מלפני כן, יאמר כדי שכשיהיה נץ החמה... לא לא, ברכה אחרונה פירושו ברכה שלאחריה. ברכה אחרונה פירושו כן, ברכה שלאחריה. פירושו הוא יאמר קריאת שמע מוקדם יותר, הוא יתפלל בנין החמה. אבל כן, הוא יסיים קריאת שמע עם ברכותיה לפני הנץ החמה. זו המצווה.

כי, למדנו את זה, יש שקצים שהולכים לישון מאוחר, לא פירושו אנשים נורמליים. אנשים נורמליים קמים לפני הנץ החמה. אז על זה, המצווה היא שלכתחילה, התחל לפני הנץ החמה, וכדי שיוכל לסיים את המילים האחרות, קצת לפני הנץ החמה, זה זמן קריאת שמע.

הרב אומר, מה השיעור? **ושיעור זה, כמו איסר שעה**, עשירית שעה, **קודם שתעלה השמש**. אהה, בערך שש דקות, נכון. רואים כאן גם שצריך לקרוא בשקט. פירושו שמקריאת שמע עד גאל ישראל, זה בערך שש דקות.

דובר 2:

מיוצר אור?

דובר 1:

מיוצר אור, כן, בסדר, יכול להיות. פירושו, שזה יצא ברור, או מיוצר אור, או מהברכה השנייה. הוא יתחיל לומר את הברכות. כן, בסדר. שזה ילך מהר, שש דקות, ברכות קריאת שמע.

בדיעבד — עד שלוש שעות

הלאה מתי, איחר, בדיעבד דיבר, אם איחר וקרא אחרי נץ החמה, אחרי שהשמש עלתה יצא דופן, מה יצא, אבל שונה סוף, עיקר זמן קריאת שמע הוא **עד שלוש שעות ביום**, לא עבר ואיחר. בדיעבד, אינו סוף, העונה, הזמן שאפשר עוד לעשות זאת הוא עד שלוש שעות.

הרמב"ם הקדוש לומדים, שבדיעבד, מי שעבר, זה מי שעבר על המצווה לקרוא בזמן, שאיחר. אמת, הרמב"ם האמיתי הוא סתם לקרוא כל יום קריאת שמע כפסוקה, כי הרמב"ם אומר בפירוש שזה בדיעבד גדול לקרוא עד מה שהוא סוף זמן קריאת שמע. נו, מי שעבר ואיחר. כך היא שיטת הרמב"ם הקדוש.

בדיעבד מוקדם יותר — מעמוד השחר

ואחר כך יש עוד סוג בדיעבד. אמת, כאן עוד בדיעבד, זה קצת מוקדם יותר. נכון? יש בדיעבד מאוחר יותר, לכתחילה זה תמיד נץ החמה, בדיעבד קצת אחרי זה, עד שלוש שעות. ועוד בדיעבד, הוא קורא מעמוד השחר. כן?

מי שהקדים. מי שהקדים וקרא קריאת שמע של שחרית אחר שעלה עמוד השחר. והוא לא חיכה לנץ החמה ואז לסיים. **אף על פי שהשלים קודם.** הוא אמר את כל הדבר, עוד לפני שהיה נץ החמה. פירושו הרבה לפני כן, בעצם, לפני שעה בערך. כן.

הרמב"ם הלאה, **ובשעת הדחק, כגון שהיה משכים לדרך.** הוא צריך לקום מוקדם לצאת לדרך. כולל לכתחילה משאול הולך זה. כלומר, זה מה שאני אומר, שכל הדבר הוא העובדה שאחד יכול. הוא יכול לחכות לך קצת, הוא יהיה הזמן הנכון, חכה. אם הוא לא יכול, זה לכתחילה. לכתחילה פירושו ממש, הוא מתכנן לכתחילה, הוא הולך לצאת היום, כי הוא צריך לקום בשלוש, ובשלוש הוא לא יכול לקרוא קריאת שמע.

קריאת שמע אחרי הזמן — "כקורא בתורה" וברכות לפניה ולאחריה

שיטת הרמב"ם: מי שקורא קריאת שמע אחרי שלוש שעות

הרמב"ם אומר, דרך אגב, שהוא לא יוצא כלום. הוא לא יוצא את מצוות קריאת שמע באונסו. אבל, הוא יוצא, **"הרי הוא כקורא בתורה"**. כשהוא קורא קריאת שמע זה כמו קריאה בתורה. אז הוא כן יוצא סוג מסוים של קריאת שמע שנקרא "קורא בתורה".

"כקורא בתורה" זה לא כלום — ראייה מ"ומברך לפניה ולאחריה כל היום"

כך צריך לומר, כי תראה מה הוא אומר הלאה, **"ומברך לפניה ולאחריה כל היום"**. ברכות קריאת שמע אומר הוא כל היום, אפילו הוא התפלל אחרי

"לא יפסיק אדם מלימוד תורה", אל תעשה את עצמך טיפש, תקרא בשמחה, תקרא בשמחה, הוא למד חתיכת תורה טובה, כמו שאתה אומר, אחת הפרשיות החשובות ביותר בתורה. זה לא אומר שפטור, קמים מאוחר לא פטור. יש חילוק, מפספסים מצווה חשובה של קריאת שמע בזמנה.

במילים אחרות, המשנה מתכוונת לומר, אני צריך לומר הלכה לעולם שקם מאוחר. ההלכה היא שאם קמים מאוחר צריך לקרוא קריאת שמע עם הברכות. כך עומד במשנה. כן, המשנה עומדת בוודאי עם הברכות זה הרמב"ם, אבל בוודאי במשנה עומד שצריך לקרוא קריאת שמע.